

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Тернопільський національний економічний університет**  
**Юридичний факультет**  
Кафедра економічної безпеки та фінансових розслідувань

**ХАРУН Оксана Вікторівна**

**Фінансова безпека підприємства: оцінка стану та  
напрями зміцнення / Financial securiti of the enterprise:  
state assessment and direction of strengthening**

спеціальність: 073 - Менеджмент  
магістерська програма – Управління фінансово-економічною безпекою

**Магістерська робота**

Виконала студентка групи  
МФЕБм-21  
О.В. Харун

---

Науковий керівник:  
к.е.н., доцент О.В. Баранецька

---

Магістерську роботу допущено  
до захисту:

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ **Н.Б. Москалюк**

**ТЕРНОПІЛЬ - 2018**

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства.....	6
1.1. Еволюція наукових поглядів щодо сутності фінансової безпеки підприємств.....	6
1.2. Фінансова безпека підприємств: характерні ознаки, складові, основні загрози й небезпеки.....	15
1.3. Характеристика механізму забезпечення та методів оцінки фінансової безпеки підприємства.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. Аналіз фінансового стану та оцінка рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” .....	27
2.1. Аналітична характеристика показників ділової активності, ліквідності та платоспроможності ТОВ “Стабільіті”.....	27
2.2. Характеристика показників рентабельності та фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті”.....	46
2.3. Оцінка рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”.....	50
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. Шляхи зміцнення фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”.....	57
3.1. Проблеми фінансового стану ТОВ “Стабільіті” та можливі напрями їх вирішення.....	57
3.2. Обґрунтування стратегії управління фінансовою безпекою ТОВ “Стабільіті” як засіб зміцнення його фінансової безпеки.....	71
Висновки до розділу 3.....	94
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** В умовах фінансової нестабільності національної економіки, мінливості трансформаційних процесів, відбувається зародження фінансово-економічних дисбалансів і невизначеності. Відтак ефективність функціонування системи фінансів як на макро-, так і на мікрорівнях, є незадовільною й в умовах сьогодення характеризується численними вадами, проблемами та суперечностями.

Для ефективного функціонування підприємств необхідним є підвищення рівня їх фінансової безпеки. Неналежна увага до процесу управління фінансовою безпекою на підприємствах призводить до виникнення кризових явищ, ускладнює процес виходу з них та стримує процес економічного зростання підприємств. Крім того, в умовах низького рівня фінансової безпеки погіршується фінансова стійкість, конкурентоспроможність та фінансова незалежність господарюючих суб'єктів. Відтак, запорукою прогресивного розвитку підприємств та головною передумовою їх стабільної діяльності є розробка ефективної системи оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, дослідження основних ризиків, загроз та небезпек, що можуть вплинути на стан його фінансової безпеки, а також формування стратегії управління фінансовою безпекою господарюючого суб'єкта.

**Метою дослідження** є розроблення науково-методичних і практичних рекомендацій щодо здійснення оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” з метою виявлення проблем фінансово-господарської діяльності товариства, запровадження необхідних заходів щодо мінімізації наявних ризиків і загроз та підвищення безпечної міри.

Реалізація мети дослідження зумовила об'єктивну необхідність виявлення і розв'язання наступного комплексу **завдань**:

– обґрунтувати концептуальні основи фінансової безпеки підприємства;

- здійснити аналіз фінансового стану та оцінку рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”;
- сформулювати рекомендації щодо шляхів зміцнення фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”.

Підставою та вихідними даними для проведення дослідження є гіпотеза про необхідність застосування скорингових методів оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, зокрема рангового методу (методу балів).

**Об’єктом дослідження** є процес оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

**Предметом дослідження** є сукупність теоретичних і методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства та визначення шляхів її зміцнення.

**Методи дослідження.** При написанні магістерської роботи використовувалися такі методи: порівняння, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, графічний, розрахунковий, монографічний, узагальнення, систематизації.

**Теоретико-інформаційну базу дослідження** склали законодавчі та нормативні акти України, матеріали монографій, періодичних видань, збірки наукових статей та тез доповідей, Інтернет-ресурси та інформаційні й статистичні дані ТОВ “Стабільіті”.

**Наукова новизна** одержаних результатів полягає у виробленні рекомендацій щодо оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства на основі застосування скоригованих методів оцінки, зокрема рангового методу (методу балів) та шляхів її зміцнення.

**Практична цінність** результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути апробовані в практичній діяльності ТОВ “Стабільіті”.

**Апробація результатів дослідження.** Результати дослідження оприлюднені на міжнародній студентській науковій конференції: “Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді” (м. Тернопіль, 3 – 4 квітня 2017 р.).

**Структура магістерської роботи** складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні основи фінансової безпеки підприємства.

У другому розділі роботи здійснено аналіз фінансового стану та оцінку рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті”.

У третьому розділі роботи охарактеризовано шляхи зміцнення фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті”.

Загальний обсяг роботи – 109 сторінок. Робота містить 27 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел складається з 92 позицій.

# РОЗДІЛ 1

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

### 1.1. Еволюція наукових поглядів щодо сутності фінансової безпеки підприємств

Важливою складовою успішної фінансово-господарської діяльності підприємств є прийнятний рівень фінансової безпеки, який є гарантією незалежності, головною передумовою їх безперервної й стабільної діяльності та розвитку, підвищення конкурентоспроможності та формування передумов інвестиційної активності.

Спроможність підприємства динамічно розвиватися та здійснювати ефективну господарську діяльність залежить від стійкості його фінансового стану, ефективності фінансової діяльності, а також здатності протистояти різноманітним викликам, ризикам, внутрішнім та зовнішнім деструктивним чинникам та загрозам. З метою досягнення бажаних результатів фінансово-господарської діяльності, забезпечення стійкого та динамічного економічного розвитку, примноження власного потенціалу, підприємству необхідно дбати про відповідний рівень своєї безпеки, у тому числі й фінансової. Власне фінансова безпека підприємства передбачає його фінансову стійкість, конкурентоспроможність та фінансову незалежність, що є важливою умовою для забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта. Саме цим зумовлена актуальність дослідження проблематики забезпечення фінансової безпеки підприємства, що є запорукою його стабільного та успішного розвитку.

Існує численна різноманітність поглядів щодо дослідження феномена безпеки та визначення сутності даної економічної дефініції (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

## Узагальнення та обґрунтування суті безпеки\*

Категорія	Автор	Трактування суті категорії
<i>Безпека</i>	В. Гусев, В. Демін, Б. Кузін та ін. [87]	захищеність стану суспільних відносин, які забезпечують прогресивний розвиток суспільства в конкретних історичних і природних умовах, від небезпек, джерелом виникнення яких є внутрішні і зовнішні протиріччя.
	М. Єрмошенко [37]	стан захищеності від негативного впливу певних чинників.
	В. Предборський [68]	результат управлінської діяльності з усунення загроз, що має складну, множинну предметність: в одному з аспектів це є здатність системи попереджувати заподіяння можливої шкоди інтересам особи, суспільства і держави, в іншому – вияв стану захищеності їх інтересів, в третьому – вияв системи заходів безпеки.
	А. Татаркін [18]	визначається як властивість об'єкта, яка дозволяє не допускати виникнення небезпечних для людей та навколишнього середовища ситуацій.
	М. Тіхоміров [88]	стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру, який передбачає встановлення політичної, економічної і соціальної стабільності в державі, безумовне виконання законів і підтримку правопорядку, розвиток міжнародного співробітництва на основі партнерства.

\*Побудовано на основі: [57].

У більшості наукових праць безпека розглядається як стан захищеності суспільства від різного роду небезпек. Саме такий підхід щодо визначення безпеки був інтегрований у вітчизняну науку й в основному першочергово базувався на дослідженнях закордонних вчених (Ж. Абена [90], Д. Олвея [92], Й. Кукулки [91]).

Термін “безпека” почав використовуватись із 1190 р. У перекладі з грецької мови “безпека” означає “володіти ситуацією”.

У вітчизняній науці проблема безпеки спочатку досліджувалась на державному рівні, оскільки після проголошення незалежності перед Україною постало завдання досягнення її національної безпеки [54].

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються

сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [69].

Забезпечення національної безпеки на належному рівні правомірно посідає чільне місце в існуванні державного утворення. Національна безпека повинна передбачати: досягнення визначених національних інтересів, що поєднують у собі інтереси держави як автономної політичної одиниці, суспільства, суб'єктів господарювання, індивідів; мінімізацію й елімінацію загроз життєво важливим інтересам нації; визначення пріоритетних і перспективних цілей щодо існування соціального суб'єкта, його розвитку і соціально-економічного добробуту [57].

Серед усіх складових національної безпеки економічній компоненті належить центральне місце. Національна економічна безпека є системним поняттям, адже вона складається з окремих взаємообумовлених компонентів: економічної безпеки держави, суспільства (населення), регіону, галузі, підприємства, особи [60, с. 15 – 16].

Досягнення національної економічної безпеки держави неможливе без забезпечення безпеки кожного окремого підприємства – первинної ланки національної економіки.

Екстраполюючи поняття безпеки на підприємницьку сферу, за сучасних умов ринкових відносин і посиленої конкуренції, даний термін можна визначити як забезпечення належного рівня захищеності різного роду життєво важливих ресурсів від безлічі загроз і небезпек у процесі конкурентної боротьби [54].

Найважливішою складовою безпеки підприємства є його економічна безпека. У фаховій економічній літературі зустрічаються різні погляди щодо інтерпретації “економічної безпеки підприємства” (див. табл. 1.2).

Дослідження сутності поняття “економічна безпека підприємства” спонукає до комплексного дослідження основних функціональних складових економічної безпеки підприємства.



Таблиця 1.2

**Узагальнення основних підходів та обґрунтування змісту поняття  
“економічна безпека підприємства”**

<b>Підхід</b>	<b>Автор</b>	<b>Обґрунтування змісту визначення</b>
<b>Захист від несанкціонованого доступу до інформації</b>	В. Белов, А. Полянський [9], Е. Соловйов [75], В. І. Ярочкін [89], В. Алексєєнко, Б. Сокольський [1]	Забезпечення умов збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства.
<b>Захист інтересів підприємства</b>	В. В. Шликов [85]	Стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.
<b>Захист від негативного впливу ризиків і загроз зовнішнього та внутрішнього середовища</b>	М. А. Турило, С. В. Капітула [79, с. 671]	Захищеність підприємства, а саме: капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позицій на ринку, іміджу і перспектив його подальшого розвитку від негативного впливу сукупності економічних ендогенних та екзогенних чинників.
	І. О. Доценко, Р. С. Квасницька [31]	Стан захищеності діяльності підприємства, який досягається шляхом своєчасного виявлення, запобігання, нейтралізації реальних і потенційних ризиків, що характеризується стабільним функціонуванням та сталим розвитком підприємства у майбутньому.
<b>Стан ефективного використання ресурсів</b>	Є. А. Олейніков [64]	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому.
	С. Ф. Покропивний [33]	Стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, який гарантує найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам.
	Л. І. Донець, Н. В. Ващенко [30]	Ефективне використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому.
<b>Стан стійкості та рівноваги</b>	Н. О. Підлужна [66]	Характеристика системи, що самоорганізовується й саморозвивається, стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.

Продовження табл. 1.2		
Ступінь надійності підприємства	Ф. І. Євдокимов, Є. В. Мізіна [32]	Комплексне відображення ступеня надійності підприємства як партнера для забезпечення виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносин за визначений термін часу.
Наявність конкурентних переваг	В. В. Белокуров [10]	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням.

Існує різноманітність поглядів науковців щодо складових економічної безпеки підприємства. Основними її складниками виступають: фінансова безпека, політико-правова безпека, силова безпека, міжнародна безпека, ринкова безпека, інформаційна безпека, кадрово-інтелектуальна безпека, інтерфейсна безпека, ресурсна безпека, екологічна безпека, техніко-технологічна безпека [36; 38; 43].

Структурні складові економічної безпеки підприємства відображено на рис. 1.1.

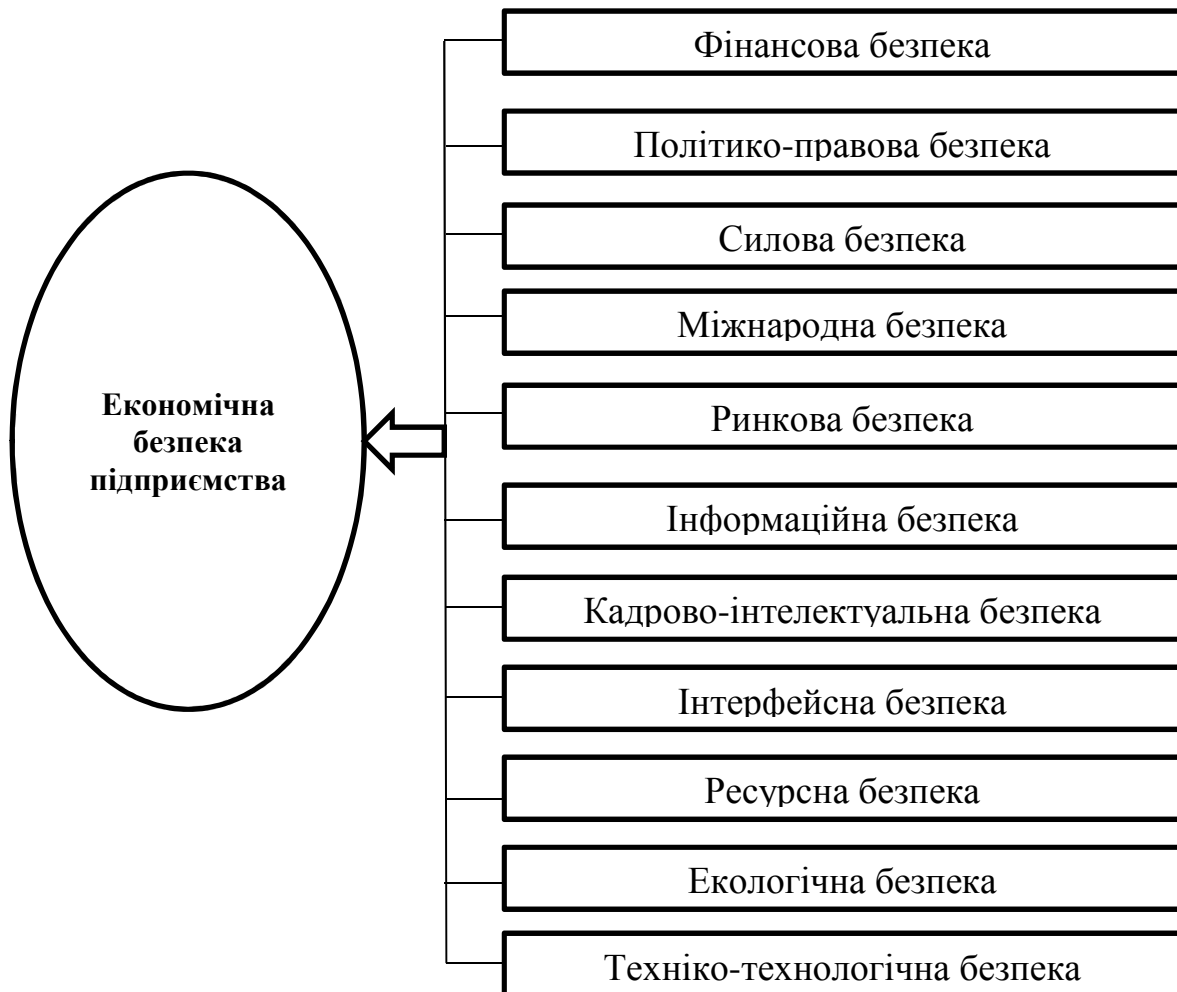
Фінансова безпека підприємства є однією з найважливіших складових економічної безпеки підприємства, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є “двигуном” будь-якої економічної системи [46, с. 15].

Огляд наукової літератури дозволив встановити, що термін “фінансова безпека підприємства”, як окрема економічна категорія, з’явився відносно недавно. В Україні поняття “фінансова безпека” комплексно і достатньо детально розглядається сучасними дослідниками на макрорівні в системі більш загальних категорій – “національній безпеці” або “економічній безпеці країни”. Проте, останнім часом вчені та дослідники все більше уваги акцентують на проблемі забезпечення фінансової безпеки на рівні господарюючих суб’єктів – підприємств.

Це, передусім, зумовлено тим, що саме підприємства здійснюють безпосередній вплив на формування більшої частини ВВП держави, а також

становлять матеріальне підґрунтя для її розвитку, забезпечуючи формування дохідної частини бюджету через сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

В офіційній нормативно-правовій базі визначення фінансової безпеки підприємства є відсутнім й досі лишаються нерозробленими стандарти фінансово-економічної безпеки [54].



**Рис. 1.1. Структурні складові економічної безпеки підприємства**

Однією з важливих умов забезпечення стійкого та стрімкого зростання підприємства і формування позитивних фінансових результатів його діяльності є існування ефективної системи фінансової безпеки. В процесі аналізу літературних джерел визначено, що в економічній теорії фінансову безпеку підприємства трактують у таких аспектах:

- як одну з складових економічної безпеки;
- як самостійно існуючий об'єкт управління.

З метою здійснення ґрунтовного дослідження змісту категоріального поняття “фінансова безпека підприємства”, варто розглянути наукові підходи учених щодо обґрунтування даного феномена.

По-перше, фінансова безпека підприємства розглядається як стан захищеності фінансових інтересів підприємства:

- кількісно й якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих фінансово-економічних інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періодах [12, с. 24];

- стан, що забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз і створює потрібні фінансово-економічні передумови з метою стійкого розвитку в поточному і довгостроковому періодах [60, с. 28];

- захищеність фінансових інтересів господарюючих суб'єктів на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх власних потреб та виконання фінансових зобов'язань [38].

По-друге, фінансова безпека підприємства розглядається як стан ефективного використання ресурсів підприємства:

- здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема і фінансову діяльність, ефективно та стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і конкретних заходів фінансового характеру, які мають оптимізувати використання

фінансових ресурсів, забезпечити їх належний рівень, нейтралізувати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища [36];

- захист від можливих фінансових витрат та попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [33; 72, с. 22];

- стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений в найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних та оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства та перспектив його технологічного і фінансового розвитку [4; 30; 80, с. 372].

По-третє, фінансова безпека підприємства розглядається як здатність підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію:

- здатність підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища; такий стан підприємства, що дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність та ліквідність у довгостроковому періоді; забезпечує достатню фінансову незалежність; задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; здатен протистояти існуючим й виникаючим небезпекам, які прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству чи змінити всупереч бажанню структуру власного капіталу, чи примусово ліквідувати підприємство; забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень; захищає фінансові інтереси власників підприємства [24, с. 101];

- здатність підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеного та конкурентного середовища; граничний стан

фінансової стійкості, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується спроможністю підприємства протистояти внутрішнім й зовнішнім загрозам [65, с. 14].

По-четверте, фінансова безпека підприємства розглядається як діяльність із управління ризиками:

- діяльність із управління ризиками і захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва і зростання його власного капіталу в поточній та стратегічній перспективах [42, с. 26].

По-п'яте, фінансова безпека розглядається комплексно:

- важлива складова частина економічної безпеки підприємства, яка базується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансів підприємства, що відображається через систему критеріїв та показників його стану, які характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів та наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість (стабільність); рівні забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб й виконання існуючих зобов'язань; якістю фінансових інструментів та послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан підприємства; ступенем захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин [76, с. 142];

- комплексна характеристика фінансів, здатність підприємства у повній мірі задовольняти власні потреби, інтереси власників й інших учасників фінансових відносин. При цьому, фінанси підприємства безпосередньо характеризуються можливістю нормально створювати та розподіляти вартість продукції, робіт, послуг, утворювати доходи та прибутки, здійснювати необхідні витрати, формувати, розподіляти й використовувати фінансові ресурси і т.д. [19, с. 15];

- динамічний фінансовий стан підприємства, який характеризується стабільною захищеністю його пріоритетних фінансових інтересів від

ідентифікованих ендогенних та екзогенних загроз і здатністю забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів, місій й завдань, а також особистий розвиток достатніми фінансовими ресурсами [59, с. 4].

## **1.2. Фінансова безпека підприємств: характерні ознаки, складові, основні загрози й небезпеки**

Основними сутнісними характеристиками фінансової безпеки підприємства можна визначити [50; 54]:

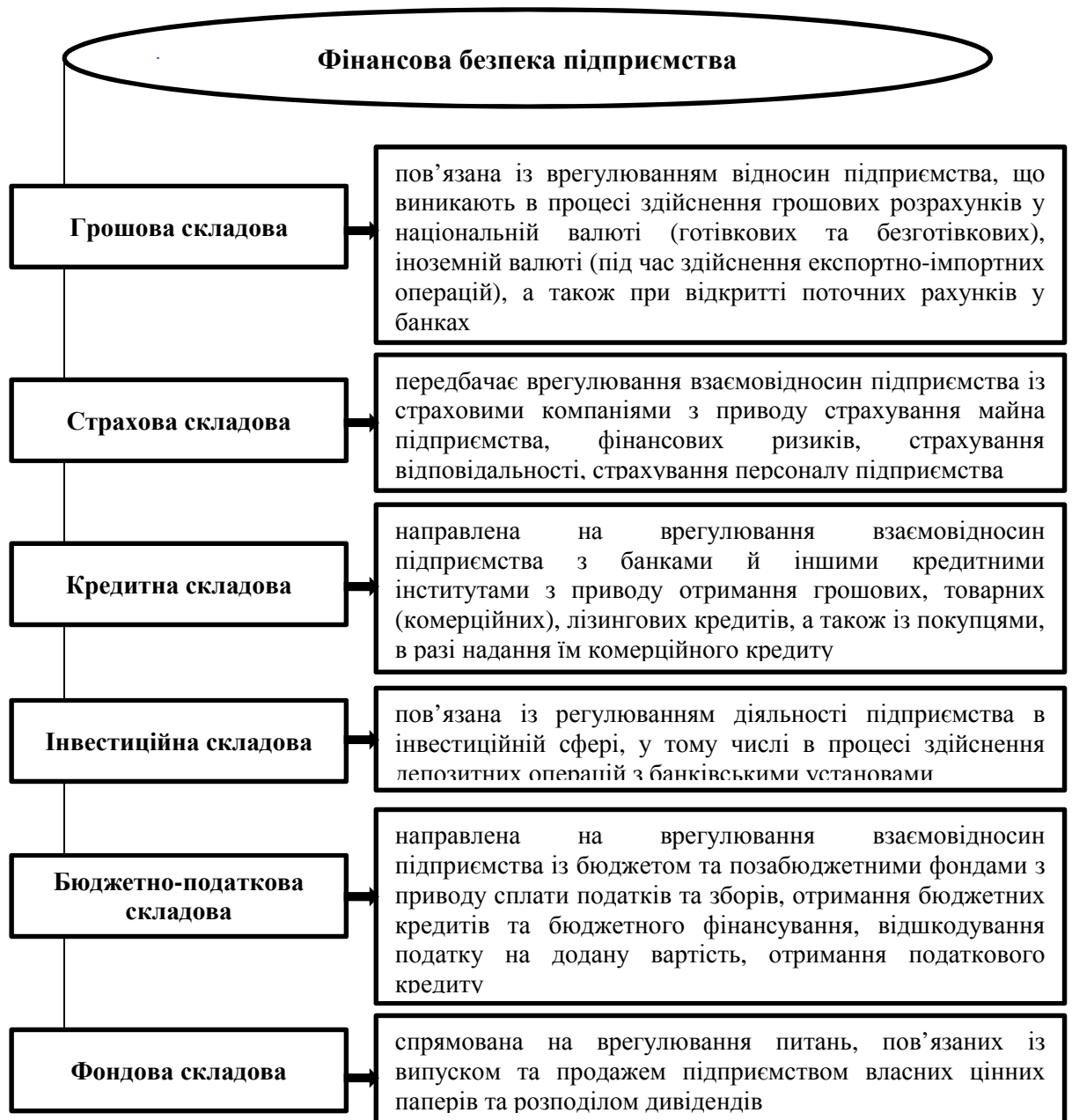
- основний елемент економічної безпеки підприємства;
- диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів підприємства, адекватний його фінансовій філософії;
- система кількісних та якісних параметрів фінансового стану підприємства, які в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності;
- система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребує захисту в процесі його фінансової діяльності;
- ідентифікована система реальних й потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру фінансовим інтересам підприємства;
- система, що забезпечує стабільність найважливіших фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів;
- система, направлена на створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства у теперішньому, а також у перспективному періодах;
- система, що спрямована на створення (коригування) і реалізацію ефективної фінансової стратегії за динамічних умов розвитку ринку;
- система, що спрямована на ефективне управління фінансовими ризиками підприємства.

Всі фінансові відносини підприємства поділяються на внутрішні й зовнішні. До зовнішніх фінансових відносин підприємства належать: відносини обміну (взаємовідносини між суб'єктами господарювання, у вигляді розрахунків із постачальниками та покупцями) і відносини розподілу (взаємовідносини із бюджетом – платежі й асигнування; взаємовідносини із фондами цільового призначення – внески та надходження; взаємовідносини із страховими компаніями – страхові платежі та страхові відшкодування; взаємовідносини із банками – відкриття і ведення рахунків, зберігання коштів на депозитах, отримання й погашення кредитів, отримання й сплата відсотків і т.д.; взаємовідносини із інституціями фінансового ринку – розміщення власних цінних паперів й інвестування тимчасово вільних коштів; взаємовідносини із галузевими й корпоративними органами – внески в централізовані фонди й надходження з них. Внутрішні фінансові відносини підприємства мають розподільний характер й включають: розподіл доходу та формування прибутку; розподіл чистого прибутку та його використання; формування і використання амортизаційних відрахувань; утворення і використання фондів підприємств [54].

Виділяють такі структурні елементи фінансової безпеки підприємства: грошову, кредитну, інвестиційну, бюджетно-податкову, фондову і страхову (рис. 1.2).

Кожна з складових елементів фінансової безпеки підприємства повина забезпечувати високий рівень фінансової безпеки і створювати певні умови для протидії деструктивним чинникам й загрозам зовнішнього і внутрішнього характеру. Фінансовій безпеці підприємства притаманні різного роду ризики: процентний, ліквідності, інфляційний, валютний, неплатоспроможності, зниження фінансової стійкості, кредитний; втраченої вигоди, банкрутства, політико-правовий, інвестиційний, інформаційний, криміногенний, неплатоспроможності, інноваційний, депозитний, селективний.





**Рис. 1.2. Складові фінансової безпеки підприємства**

На сьогодні, фінансова безпека підприємств може бути забезпечена лише в тому разі, якщо буде визначена та побудована адекватна схема ідентифікації та нейтралізації загроз і небезпек.

Загрози і небезпеки фінансовій безпеці підприємств можна розподілити відповідно до її структурних складових [54]:

- 1) на бюджетно-податкові:

- внутрішні загрози, до яких належить низький рівень платіжно-розрахункової дисципліни; неефективний податковий менеджмент; неефективне управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства за розрахунками з бюджетом;

- зовнішні загрози, до них належить: нестабільність бюджетно-податкового законодавства; підвищення фіскального тиску на підприємство;

2) на страхові:

- внутрішні загрози, до них відносять: вибір фінансово нестійких і ненадійних страхових компаній; низький рівень страхування майна підприємств; неефективне управління кредиторською заборгованістю підприємства за розрахунками зі страхування;

- зовнішні загрози, до яких належить: зростання страхових тарифів; затримки страхових виплат; страхове шахрайство; недосконалість нормативно-правової бази у сфері страхування;

3) на інвестиційні:

- внутрішні загрози: неефективна інвестиційна політика підприємства; обмежена диверсифікованість вкладів підприємства; зниження інвестиційної привабливості підприємства; нераціональна амортизаційна політика; вибір фінансово нестійких і ненадійних банківських установ при укладенні депозитних договорів;

- зовнішні загрози: недосконалість законодавства в галузі інвестування; зниження процентних ставок за депозитами; погіршення інвестиційного клімату в країні; імовірність неповернення частини чи всієї суми депозитних ресурсів через банкрутство або тимчасову неплатоспроможність банку; недосконалість законодавства, яка регулює банківську діяльність; відсутність фонду гарантування вкладів юридичних осіб;

4) на фондові:

- внутрішні загрози, до яких належить неоптимальний розподіл прибутку між споживанням власниками і реінвестуванням його у активи підприємства; неефективна дивідендна політика підприємства;

- зовнішні загрози, до яких належить зниження ринкової вартості цінних паперів, які випускаються підприємством; низькі темпи реалізації емітованих цінних паперів;

5) на грошові:

- внутрішні загрози: зменшення обсягів виручки від реалізації; брак власних оборотних коштів; порушення в організації збереження грошових коштів; порушення платіжної дисципліни, неефективне управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства за розрахунками, в тому числі з іноземними контрагентами;

- зовнішні загрози: девальвація національної валюти; недосконала грошово-кредитна політика НБУ; зростання рівня інфляції; криза грошової системи держави; високий рівень волатильності валютного курсу;

б) на кредитні:

- внутрішні загрози: необґрунтоване зростання обсягу позикового капіталу; зниження платоспроможності підприємства; уповільнення темпів обертання кредиторської заборгованості; неефективна кредитна політика;

- зовнішні загрози: нестабільність фінансового ринку; зростання процентних ставок за кредитами; підвищення вимог до кредитоспроможності позичальників; криза фінансово-кредитної системи держави.

Варто зауважити, що серед вагомих загроз фінансовій безпеці підприємства виділяють наступні: втрата фінансової самостійності; зниження ефективності діяльності підприємства; зниження вартості підприємства; зниження ліквідності; втрата прибутковості та здатності до самоокупності і розвитку; нестійкого розвитку підприємства у результаті недотримання “золотого економічного правила”; нарощування боргів; неплатоспроможності підприємства.

### **1.3. Характеристика механізму забезпечення та методів оцінки фінансової безпеки підприємства**

Досягнення фінансової безпеки підприємств реалізується завдяки механізму її забезпечення.

Механізм забезпечення фінансової безпеки – це цілісна система, ефективність функціонування якої досягається через комплексну взаємодію та взаємозв'язок концептуального, організаційно-управлінського і ресурсного забезпечення, що спрямована на досягнення захисту національних фінансових інтересів шляхом проведення об'єктивного і всебічного моніторингу фінансової сфери і комплексної оцінки рівня фінансової безпеки задля розробки програмно-цільових заходів із мінімізації чи нейтралізації виявлених загроз внутрішнього та зовнішнього характеру й запобігання проявам потенційно можливих дестабілізаційних чинників.

Механізм забезпечення фінансової безпеки реалізується через формування відповідної методології, визначення стратегічних та тактичних цілей й шляхів їх досягнення (концептуальне забезпечення), підготовки нормативних правових актів, що регулюють фінансову сферу, організаційно-виконавчої діяльності державних органів в межах їх владних повноважень з забезпечення фінансової безпеки (організаційно-управлінське забезпечення), залучення необхідних ресурсів задля досягнення прийнятного рівня фінансової безпеки й слідування національним фінансовим інтересам (ресурсне забезпечення) (див. рис. 1.3) [56].

Система забезпечення фінансової безпеки представляє собою сукупність засобів та дій суб'єктів (держави та всього суспільства), що спрямовані на [6]:

1) захист національних (за змістом вони відображають життєво важливі інтереси особистості, домогосподарств, суб'єктів господарювання, суспільства і держави) фінансових інтересів, цінностей та досягнення фінансових цілей через ряд заходів, що реалізуються у фінансовій сфері;

2) дотримання фактичних даних індикаторів фінансової безпеки в межах їх порогових значень;

3) попередження та ліквідацію загроз фінансовій безпеці, фінансово-економічному розвитку країни та зміцненню соціального добробуту громадян загалом.



**Рис. 1.3. Механізм забезпечення фінансової безпеки**

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства включає ряд заходів, які спрямовані на захист національних фінансових інтересів, а

саме зростання ринкової вартості підприємства, максимізації його прибутку, забезпечення основним та оборотним капіталом, забезпечення інвестиціями.

Для визначення та ліквідації загроз, запобігання проявам можливих негативних чинників на підприємстві варто провести оцінку його безпечного рівня.

У теорії і практиці існує ряд методів, за допомогою яких варто здійснювати оцінку рівня фінансової безпеки. І. О. Бланк запропонував здійснювати аналіз фінансової безпеки підприємства, застосовуючи методи порівняльного аналізу, горизонтального аналізу, вертикального аналізу, аналізу фінансових коефіцієнтів (аналіз фінансової стійкості, платоспроможності, оборотності активів, оборотності капіталу і рентабельності) й інтегрального фінансового аналізу (система інтегрального аналізу по моделі Дюпона, система СВОТ-аналізу фінансової безпеки, об'єктноорієнтована система інтегрального фінансового аналізу і портфельний аналіз) [12, с. 122].

Т. Б. Кузенко та О. Ю. Литовченко використовують такі підходи для оцінки фінансової безпеки підприємства: індикаторний, що включає, на погляд авторів, методи інтегральної оцінки фінансової безпеки на основі аналізу можливості банкрутства (модель Ліса, модель Альтмана, метод Депаляна, модель Таффлера, модель Терещенка, модель Спрингейта) і метод балів; ресурсно-функціональний підхід (за складовими фінансової безпеки); за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці; за критерієм достатності обігових коштів для здійснення господарської діяльності [46, с. 139 – 150].

В. В. Орлова в своїх дослідженнях виділяє такі основні групи методів й моделей оцінки та аналізу фінансової безпеки підприємства: методи та моделі безпосередньої оцінки фінансової безпеки (модель експрес-оцінки фінансової безпеки, рейтингова модель оцінки фінансової безпеки, модель

оцінки фінансової безпеки Ж. Депаляна, економетрична модель оцінки фінансової безпеки підприємства, модель оцінки фінансової безпеки підприємства в розрізі його економічної безпеки, методи програмно-цільового управління та розвитку для оцінки фінансової безпеки, експертна модель оцінки фінансової безпеки, модель аналізу фінансової безпеки на основі SWOT та SPACE аналізу, модель аналізу фінансової безпеки на основі СТЕП-аналізу) і методи аналізу фінансової безпеки на основі оцінки схильності підприємства до банкрутства [63, с. 41–51].

К. С. Горячева в своєму дисертаційному дослідженні виділила такі підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства: ресурсно-функціональний, індикаторний, підхід на основі використання критерію “мінімум сукупного збитку, що наноситься безпеці”, підхід, який ґрунтується на оцінці достатності оборотних коштів, а також підхід на основі оцінки загального стану фінансової безпеки підприємства (шляхом розрахунку показників ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності, ділової активності та рентабельності) [23, с. 82–89].

Такі науковці як Г. О. Портнова і В. М. Антоненко виділяють два методи оцінки фінансової безпеки: індикаторний і ранговий (метод інтегральної оцінки фінансової безпеки) [67, с. 352].

Колектив вчених на чолі із І. В. Журавльовою запропонували здійснювати оцінку стану фінансової безпеки підприємства за п'ятьма методами: ресурсно-функціональним, індикаторним, програмно-цільовим, ранговим та вартісним [81, с. 318].

На основі аналізу економічної літератури, присвяченої питанням і проблематиці фінансової безпеки, варто виділити три основні групи методів оцінки і аналізу стану фінансової безпеки підприємств [52; 54]: індикаторні методи оцінки фінансової безпеки; методи інтегральної оцінки фінансової безпеки; методи оцінки фінансової безпеки на основі аналізу можливості банкрутства (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

### Методи оцінки та аналізу фінансової безпеки підприємства

Найменування методу		Трактування суті методу
Методи інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства	Ресурсно-функціональний метод оцінки фінансової безпеки	визначення рівня фінансової безпеки на основі оцінки ступеня використання фінансових ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою, а потім експертним шляхом формувати інтегральний показник.
	Програмно-цільовий метод оцінки фінансової безпеки	оцінка фінансової безпеки ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають фінансову безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу як кластерний та багатовимірний аналіз.
	Скоринговий метод оцінки (метод балів або ранговий метод) фінансової безпеки за показниками фінансового стану	базуються на підрахунку балів за кожною позицією показників, за якими оцінюється фінансова безпека. Скорингові методи включають в себе експертний аналіз, який передбачає опитування експертів (кваліфікованих фахівців) з подальшою математичною обробкою результатів дослідження. До групи скорингових методів оцінки можна віднести ранговий метод або метод балів.
Індикаторні методи оцінки фінансової безпеки підприємства	Порівняльний метод оцінки фінансової безпеки	передбачає відбір ряду показників, так званих індикаторів, що можуть характеризувати рівень 97 фінансової безпеки, та зіставлення їх фактичних значень із пороговими (критичними та нормальними).
	Метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці	розраховане таким способом значення часткового функціонального критерію фінансової безпеки відображає загальну ефективність заходів із забезпечення фінансової складової економічної безпеки, які вживаються з метою відвернення можливих збитків від негативних впливів.
	Метод оцінки фінансової безпеки за критерієм достатності обігових коштів для здійснення господарської діяльності	оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стабільності, ступінь якої визначається із врахуванням достатності оборотних коштів (власних та запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.
	Метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм вартості підприємства	оцінка фінансової безпеки підприємства за критерієм його вартості, дає змогу оцінити фінансову безпеку з позиції можливості нарощувати капіталізацію підприємства, збільшувати його ринкову вартість.
Методи аналізу банкрутства підприємства	Методи оцінки фінансової безпеки підприємства на основі аналізу банкрутства підприємства	можливість своєчасно виявляти факти фінансової неспроможності підприємства, що є одним із індикаторів фінансової безпеки. Зарубіжні моделі: Z-моделі Е. Альтмана, Модель У. Бівера, Модель Ж. Депаляна, Модель Р. Таффлера- Г. Тішоу, Модель Г. Спрінгейта, Модель Дж. Фулмера. Вітчизняні моделі: Модель Матвійчука, Метод Саблука, Модель Терещенка.

Методи інтегральної оцінки спрямовані на формування єдиного показника, в якому відтворюються значення інших часткових показників,



скоригованих відповідно до їх вагомості й інших чинників. Інтегральний метод спрощує процедуру оцінки і дає змогу комплексно оцінити рівень фінансової безпеки підприємства, що залежить від багатьох складових. До методів інтегральної оцінки можна віднести ресурсно-функціональний метод оцінки фінансової безпеки, програмно-цільовий метод оцінки фінансової безпеки і скоринговий метод оцінки за показниками фінансового стану (тобто метод балів, ранговий метод).

Індикаторні методи оцінки фінансової безпеки базуються на розрахунку групи коефіцієнтів (так званих індикаторів) або виборі певного критерію, за яким може оцінюватися стан фінансової безпеки підприємства. До цієї групи методів відносяться: порівняльно-індикаторний метод оцінки фінансової безпеки; метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм мінімізації сукупного збитку, що наноситься безпеці; метод оцінки фінансової безпеки за критерієм достатності обігових коштів задля здійснення господарської діяльності; метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм вартості підприємства.

З метою оцінювання фінансової безпеки підприємства окремими авторами [63] використовуються методи оцінки імовірності банкрутства. Такі методи надають можливість своєчасно виявляти факти фінансової неспроможності підприємства, що є одним з індикаторів фінансової безпеки. В зарубіжних країнах для оцінки ризику банкрутства й кредитоспроможності підприємств широко використовуються багатофакторні моделі відомих західних економістів: Бівера, Альтмана, Депаляна, Спрінгейта, Тішоу Таффлера та ін, що розроблені за допомогою багатовимірного дискримінантного аналізу. Проте використання вищезазначених моделей на вітчизняних підприємствах вимагає багато пересторог. Тестування різних підприємств за даними моделями показало, що вони не повною мірою підходять для оцінки ризику банкрутства українських підприємств через різні методики відображення інфляційних факторів, різну структуру капіталу, суттєві відмінності в законодавчій базі.

## Висновки до розділу 1

Отже, фінансова безпека підприємства розглядається стан, який забезпечує захищеність фінансово-економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах.

Виділяють такі структурні елементи фінансової безпеки підприємства: грошову, кредитну, інвестиційну, бюджетно-податкову, фондову та страхову.

Доведено, що кожна із складових елементів фінансової безпеки підприємства має забезпечувати високий рівень фінансової безпеки та створювати відповідні умови для протидії деструктивним чинникам і загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру.

Встановлено, що фінансовій безпеці підприємства притаманні різного роду ризики, як-от, інфляційний, процентний, валютний, зниження фінансової стійкості, неплатоспроможності, кредитний; втраченої вигоди; ліквідності; банкрутства; політико-правовий; інформаційний; криміногенний; неплатоспроможності; інвестиційний; інноваційний; депозитний; селективний.

Визначено, що механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства включає ряд заходів, які спрямовані на захист національних фінансових інтересів, а саме зростання ринкової вартості підприємства, максимізації його прибутку, забезпечення основним і оборотним капіталом, забезпечення інвестиціями.

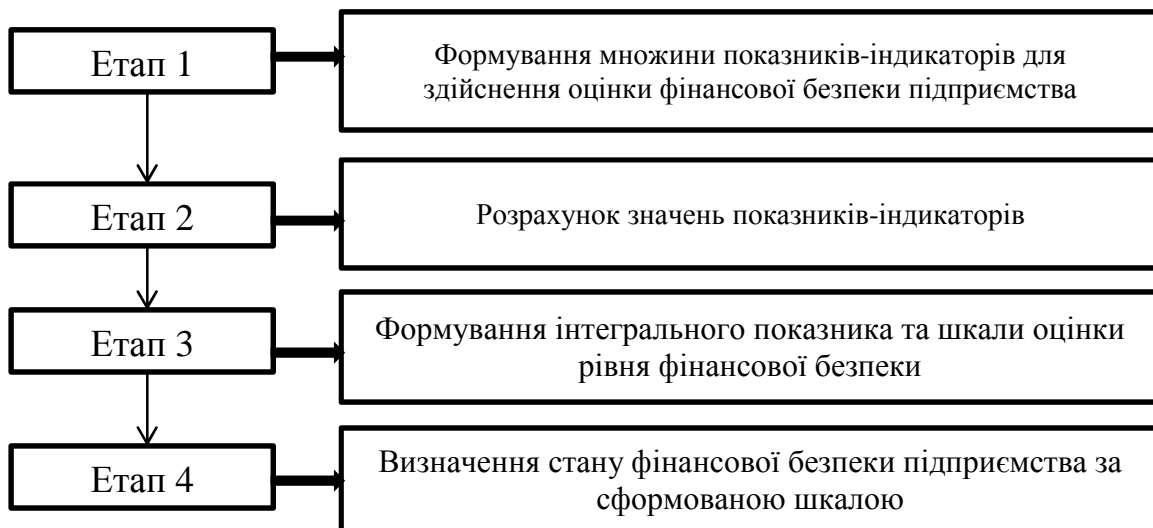
Виділено три основні групи методів оцінки та аналізу стану фінансової безпеки підприємств: методи інтегральної оцінки фінансової безпеки; індикаторні методи оцінки фінансової безпеки; методи оцінки фінансової безпеки на основі аналізу можливості банкрутства.

## РОЗДІЛ 2

### АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ “СТАБІЛІТІ”

#### 2.1. Аналітична характеристика показників ділової активності, ліквідності та платоспроможності ТОВ “Стабіліті”

Здійснивши аналіз та систематизацію існуючих методик і підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємств (див. розділ 1), систематизуємо такі послідовні кроки для визначення оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті”.



**Рис. 2.1. Етапи оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті”**

За сучасних умов господарювання, для забезпечення ефективного управління фінансовою безпекою підприємства, насамперед, необхідно здійснити аналіз фінансового стану, як складової оцінки рівня фінансової безпеки, що має на меті виявлення основних проблем фінансової сфери підприємства.

Аналіз фінансового стану – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово – господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань)

організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності. Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є [12, с.9]:

- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- аналіз рентабельності.

В таблиці 2.1 проведемо оцінку ділової активності ТОВ “Стабільі”.

Таблиця 2.1.

**Показники ділової активності ТОВ “Стабільі” у 2014 – 2016 рр.**

Показники	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
	2014	2015	2016	
Коефіцієнт оборотності активів	0,60	1,00	3,48	2,88
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,66	1,06	3,55	2,89
Період обертання оборотних активів	546,87	339,66	101,35	- 445,52
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,70	1,12	4,24	3,54
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	517,51	321,06	84,84	- 432,67
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,33	2,22	10,95	9,62
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	269,96	162,15	32,88	- 237,08
Коефіцієнт оборотності основних засобів	1,88	2,53	6,16	4,28

\*Розраховано за звітними даними товариства

Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання активів підприємства. Протягом аналізованого періоду ми бачимо, що оборотність активів зростає: в 2014 році вона складала 0,6, в 2015 – 1,0, в 2016 – 3,48, тобто цей показник покращується.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів також покращився в 2016 році порівняно із 2014 та 2015 роком. Це пов'язано із збільшенням суми виручки в 2016 порівняно із 2014 роком. Відповідно період обертання

оборотних активів в 2016 порівняно із 2014 роком зменшився. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості мав тенденцію також до покращення в 2016 порівняно із 2014 роком через збільшення суми виручки.

Коефіцієнт оборотності основних засобів – рівень фондівдачі – збільшився з 7,37 у 2014 році до 160,08 у 2016 році, це може бути пояснено тим, що збільшилася виручка від реалізації, що призвело до збільшення чистого доходу підприємства.

Взагалі всі показники ділової активності значно покращуються в 2016 році через збільшення виручки від реалізації продукції і надання послуг, що позитивно впливає на фінансовий стан підприємства.

Аналіз стану і динаміки оборотних коштів (загальної величини й розмірів окремих поточних активів), а також показників оборотності дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів в оперативній діяльності підприємства, а також з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства протягом фінансового циклу з метою оцінки локального надлишку чи нестачі окремих видів оборотних коштів [76, с.27].

Аналіз оборотних активів ТОВ “Стабільі” розпочнемо з аналізу структури активів підприємства (табл. 2.2.) за досліджуваний період 2014 – 2016 рр.

Таблиця 2.2

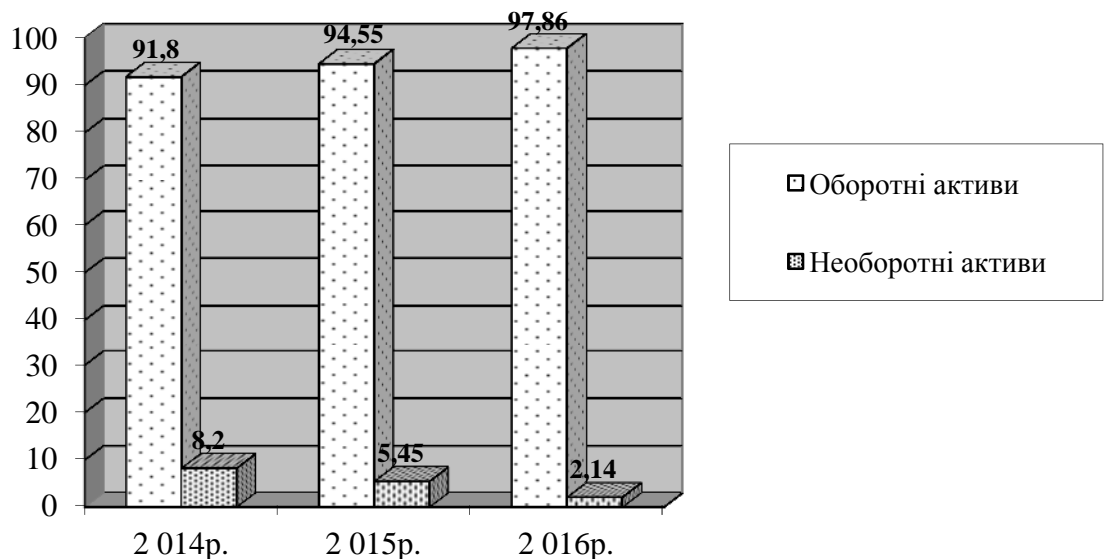
**Динаміка та структура активів підприємства ТОВ “Стабільі”  
у 2014 – 2016 рр.**

Активи	Роки						Відхилення 2016/2014	
	2014		2015		2016		Абсолют не (+, -)	%
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Разом активи	694,0	100,00	1050,8	100,0	1119, 1	100, 0	425,1	61,25
В т.ч.:								
Необоротні активи	56,9	8,20	57,3	5,45	24,3	2,14	- 32,6	-57,29
Оборотні активи	637,1	91,80	993,5	94,55	1095, 1	97,8 6	458	71,89
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необорот- них активів	11,20		17,34		45,07		33,87	

\*Розраховано за звітними даними товариства

Коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів склав 45,07 в 2016 році, що значно більше значення цього коефіцієнту в 2014 році (11,20). Такий стан є наслідком використання орендованих основних засобів на тлі зростання обсягів виробничої діяльності підприємства.

Аналізуючи дані наведеної таблиці 2.2 можна стверджувати, що активи підприємства зростають з кожним роком: в 2014 р. розмір активів склав 694 тис. грн., в 2015 р. – 1050,8 тис. грн., в 2016 р. – 1119,1 тис. грн. При цьому в структурі активів основну частку займають оборотні активи підприємства, при чому їхня питома вага має тенденцію до зростання: якщо в 2014 році питома вага оборотних активів в структурі активів складала 91,8%, то в 2016 році – 97,9% (рис. 2.2).



**Рис. 2.2. Склад і структура активів ТОВ “Стабіліті” в 2014 – 2016 рр.,(%)**

\*Розраховано за звітними даними товариства

Далі дослідимо динаміку і структуру оборотних активів ТОВ “Стабіліті”. Слід зазначити, що розмір оборотних активів збільшувався у абсолютному розмірі, так, якщо станом на 2014 р. їх розмір склав 637,1 тис. грн., то на 2016 р. – 1095,1 тис. грн., тобто, збільшення відбулося на 71,9%. Розглянемо структуру оборотних активів у динаміці (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка та структура оборотних активів ТОВ “Стабільіті”  
в 2014 – 2016 рр.**

Активи	Роки						Відхилення	
	2014		2015		2016		2016/2014	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	Абсо- лютне (+, -)	%
1. Виробничі запаси	78,4	12,31	112,7	11,34	198,5	18,13	120,1	153,19
2. Поточні біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Незавершене виробництво	119,6	18,77	285,4	28,73	410,9	37,52	291,3	243,56
4. Готова продукція	24,5	3,85	18,6	1,87	22,5	2,05	- 2,0	- 8,16
5. Товари	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Векселі одержані	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Дебіторська заборгованість всього	314,5	49,36	474,3	47,74	355,3	32,44	40,8	12,97
7.1 Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	305,6	47,97	462,1	46,51	338,6	30,92	33,0	10,80
7.2 Дебіторська заборгованість за розрахунками	8,9	1,40	12,2	1,23	15,6	1,42	6,7	75,28
7.3 Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	-	-	1,1	0,10	1,1	-
8. Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Грошові кошти та їх еквіваленти	100,1	15,71	102,5	10,32	107,9	9,85	7,8	7,79
10. Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього оборотні активи	637,1	100,00	993,5	100,00	1095,1	100,00	458,0	71,89

\*Розраховано за звітними даними товариства

Найбільшу питому вагу у структурі оборотних активів ТОВ “Стабільіті” має дебіторська заборгованість, яка станом на 2014 р. складала 314,5 тис. грн. (49,36% у загальній структурі оборотних активів підприємства), станом на 2015 р. – 474,3 тис. грн. (47,74%), на 2016 р. – 355,3 тис. грн. (32,44%). Таким чином, можна побачити що розмір дебіторської заборгованості зменшувався як у абсолютних, так і відносних величинах, що є безперечно позитивною тенденцією яка посилює фінансову стійкість та ліквідність підприємства та свідчить про ефективну політику формування дебіторської заборгованості.

Однак, також такий стан речей можна пояснити кризовими явищами у економіці, що послаблює поточний фінансовий стан багатьох підприємств і вимушує їх проводити взаємодію з контрагентами без відстрочки платежів.

Суттєво у структурі оборотних активів відбулося збільшення незавершеного виробництва, сума якого в 2016 р. складала 410,9 тис. грн. (37,52%), що на 243,56% більше рівня 2014 року.

На стан та структуру оборотних активів суттєво впливає дебіторська заборгованість, зростання якої може суттєво підвищити ризик неповернення коштів і зменшити ліквідність підприємства. Розглянемо її структуру у таблиці, що наведена нижче (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Динаміка та структура поточної дебіторської заборгованості  
ТОВ “Стабільі” у період 2014 – 2016 рр.**

Активи	Роки						Відхилення 2016/2014	
	2014		2015		2016		Абсолютне (+, -)	%
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	305,6	97,17	462,1	97,43	338,6	95,30	33,0	10,80
Дебіторська заборгованість за розрахунками								
з бюджетом	8,9	2,83	12,2	2,57	15,6	4,39	6,7	75,28
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	-	-	1,1	0,31	1,1	-
Разом	314,5	100,00	474,3	100,00	355,3	100,00	40,8	12,97

\*Розраховано за звітними даними товариства

Найбільшу долю в структурі дебіторської заборгованості займає дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги. При цьому доля цього виду заборгованості в 2014 – 2015 році складає 97,17%. З 2016 року загальна сума дебіторської заборгованості збільшується порівняно із 2014 роком на 12,97%, що є негативним для підприємства, проте варто відзначити зменшення дебіторської заборгованості в 2016 році порівняно із 2015 роком



на 26,7%. Аналіз стану дебіторської передбачає також її порівняльний аналіз із кредиторською заборгованістю (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості  
ТОВ “Стабільіті” в 2016 році**

Показник	Заборгованість		Перевищення заборгованості	
	дебіторська	кредиторська	дебіторської	кредиторської
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги	338,6	916,7	-	578,1
2. За розрахунками з бюджетом	15,6	38,0	-	22,4
3. За розрахунками з авансами	-	-	-	-
4. За розрахунками з позабюджетними платежами	-	-	-	-
5. За розрахунками з оплати праці	-	-	-	-
6. За розрахунками з учасниками	-	-	-	-
7. За розрахунками зі страхування	-	-	-	-
8. Інші види заборгованості	1,1	-	1,1	-
Усього	355,3	954,7	-	599,4

\*Розраховано за звітними даними товариства

Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення обсягів придбання покупцями продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців.

У процесі виробничої діяльності ТОВ “Стабільіті” кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Проте таку ситуацію можна оцінити і негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. Формування джерел оборотних коштів ПП “Агата-Буд” відбувається як за рахунок власних джерел, так і

зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання і державними структурами.

В таблиці 2.6. проведено аналіз джерел ресурсів ТОВ “Стабільі” в 2014 – 2016 рр.

Таблиця 2.6

**Структура джерел фінансування діяльності ТОВ “Стабільі” в 2014 – 2016 рр.**

Пасиви підприємства	Роки						Відхилення 2016/2014	
	2014		2015		2016		Абсолютне (+, -)	%
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Власний капітал	82,5	11,89	93,5	8,90	164,7	14,71	82,2	99,64
Зобов'язання	611,5	88,11	957,3	91,10	954,7	85,29	343,2	56,12
У тому числі:								
поточні зобов'язання	611,5	88,11	957,3	91,10	954,7	85,29	343,2	56,12
Разом	694,0	100,00	1050,8	100,00	1119,4	100,00	425,4	61,30
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань і власного капіталу	7,41		10,24		5,80		- 1,61	- 21,73

\*Розраховано за звітними даними товариства

В структурі пасивів підприємства найбільшу питому вагу займають зобов'язання, причому їхня доля спадає в 2016 р. до 85,29%. Зобов'язання підприємства складаються тільки з поточних зобов'язань. Співвідношення зобов'язань і власного капіталу зменшується із року в рік, про що свідчить зменшення коефіцієнту співвідношення зобов'язань і власного капіталу з 7,412 в 2014 році до (5,797) в 2016 році.

Така структура пасивів підприємства говорить про досить слабку фінансову стійкість підприємства, оскільки фактично сума зобов'язань надто велика при незначній сумі власного капіталу, що підвищує ймовірність фінансової неплатоспроможності.

Для виявлення структури фінансування оборотних активів проаналізуємо формування чистого оборотного капіталу на ТОВ “Стабільіті” (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Формування чистого оборотного капіталу ТОВ “Стабільіті” в  
2014 – 2016 рр.**

Показник	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)	
	2014	2015	2016	Абсолютне (+, -)	%
<b>I – й спосіб розрахунку</b>					
1. Джерела власних і прирівняних до них коштів, тис. грн.	82,5	93,5	164,7	82,2	99,64
1.1. Власний капітал	82,5	93,5	164,7	82,2	99,64
1.2. Забезпечення наступних витрат і платежів	-	-	-	-	-
1.3. Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-
2. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	-	-	-	-	-
3. Необоротні активи, тис. грн.	56,9	57,3	24,3	-32,6	-57,29
4. Чистий оборотний капітал, тис. грн.	25,6	36,2	140,4	114,8	448,44
<b>II – й спосіб розрахунку</b>					
1. Оборотні активи (включаючи витрати майбутніх періодів), тис. грн.	637,1	993,5	1095,1	458	71,89
2. Поточні зобов'язання, тис. грн.	611,5	957,3	954,7	343,2	56,12
3. Чистий оборотний капітал, тис. грн.	25,6	36,2	140,4	114,8	448,44
Питома вага чистого оборотного капіталу у загальній сумі оборотних коштів, %	4,02	3,64	12,82	8,80	218,91

\*Розраховано за звітними даними товариства

У ТОВ “Стабільіті” за період 2014 – 2016 рр. спостерігається наявність чистого оборотного капіталу. Сума чистого оборотного капіталу зростає в 2016 році порівняно із 2015 роком на 104,8 тис. грн., або більш ніж в 3 рази, порівняно із 2014 роком – на 114,8 тис. грн.

Позитивна сума чистого оборотного капіталу означає перевищення загальної суми оборотних активів над сумою поточних зобов'язань підприємства. Позитивним є те, що питома вага чистого оборотного капіталу

у загальній сумі оборотних коштів збільшується до 12,82% порівняно із 4,02% в 2014 році і 3,64% в 2015 році, що свідчить про оптимізацію структури джерел фінансування діяльності підприємства.

Отже, за результатами структурно – динамічного аналізу оборотних коштів ТОВ “Стабільіті” можна зробити висновок про покращення їхнього формування, про що свідчить зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості, зростання суми чистого оборотного капіталу, зростання суми грошових коштів. Разом з тим на фоні покращення структури оборотних коштів залишається невирішеною проблема оптимізації джерел фінансування оборотних засобів, а саме підвищення ролі власного капіталу у фінансуванні оборотних активів підприємства і зменшення зобов’язань підприємства.

Ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю. Швидкість обороту оборотних засобів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство. Тому абсолютне чи відносне зростання оборотних засобів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх маси [2, с.32].

В таблиці 2.8 проведений розрахунок показників ефективності використання оборотних коштів ТОВ “Стабільіті”.

Коефіцієнт оборотності оборотних коштів характеризує кількість оборотів оборотних коштів за визначений період. Значення цього коефіцієнту для ТОВ “Стабільіті” має тенденцію до зростання: з 0,66 в 2014 році до 3,55 в 2016 році, що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві за визначений період. Відповідно період обертання оборотних коштів зменшився із 546,87 днів в 2014 році до 101,35 днів в 2016 році.

Таблиця 2.8

**Показники ефективності використання оборотних активів  
ТОВ “Стабільті” в 2014 – 2016 рр.**

Показник	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
	2014	2015	2016	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,66	1,06	3,55	2,89
Період обертання оборотних активів	546,87	339,66	101,35	- 445,52
Коефіцієнт завантаження коштів в обороті	1,52	0,94	0,28	- 1,24
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	1,88	2,53	6,16	4,28
Період обертання матеріальних запасів	190,99	142,46	58,48	- 132,51
Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва	3,51	3,69	9,47	5,96
Період обертання незавершеного виробництва	102,66	97,57	38,03	- 64,63

\*Розраховано за звітними даними товариства

Коефіцієнт завантаження коштів в обороті – величина, зворотна коефіцієнту оборотності коштів. Він характеризує суму оборотних коштів, що авансуються на 1 грн. виручки від реалізації продукції. Іншими словами, являє собою оборотну фондоємність, тобто витрати оборотних коштів для одержання 1 грн. реалізованої продукції, робіт, послуг. Чим менше коефіцієнт завантаження засобів, тим ефективніше використовуються оборотні кошти. Значення коефіцієнту завантаження зменшилося з 1,52 в 2014 р. до 0,28 в 2016 р., що говорить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів показує скільки разів на рік кошти, вкладені в придбання виробничих запасів, обернуться при заданій інтенсивності виробництва. Розглянутий коефіцієнт повинен зростати. На товаристві у 2014 – 2016 рр. даний показник збільшився з 1,88 до 6,16, тобто строк оборту товарно – матеріальних запасів в 2014 році склав 190,99 днів, в 2015 – 142,46 днів, а в 2016 – 58,48, що можна пояснити тим, що збільшилася виручка від реалізації продукції.

Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва показує скільки разів на рік кошти, вкладені у виробництво продукції, обернуться при заданій інтенсивності виробництва. Коефіцієнт оборотності не завершеного виробництва значно зростає в 2016 році у порівнянні із рівнем 2014 – 2015 рр., що свідчить про підвищення ефективності виробничої діяльності на підприємстві. Після аналізу показників ефективності використання оборотних активів ТОВ “Стабіліті” можна зробити висновок, про підвищення використання останніх за період 2014 – 2016 рр., що є наслідком переважно зростання виручки від реалізації продукції.

Далі проведемо більш детально факторний аналіз оборотності оборотних активів ТОВ “Стабіліті” в 2015 – 2016 рр. на основі даних форми №1 та форми №2 (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Факторний аналіз оборотності оборотних коштів ТОВ “Стабіліті”  
за період 2015 – 2016 рр.**

Показник	Роки		Відхилення 2016/2015 (+, -)
	2015	2016	
1. Виручка від реалізації, тис. грн	1053	3890	2837
2. Кількість днів періоду, що аналізується	360	360	0
3. Одноденна виручка, тис. грн.	2,92500	10,80556	7,88056
4. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн.	993,5	1095,1	101,6
5. Оборотність оборотних коштів, днів (ряд. 4 ряд. 2 / ряд. 1)	339,66	101,35	- 238,31
6. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, кількість оборотів (ряд. 1 /ряд. 4)	1,06	3,55	2,49
7. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті, грн. (ряд. 4 /ряд. 1)	0,94	0,28	- 0,66

\*Розраховано за звітними даними товариства

Виходячи з наведених у таблиці даних, можна сказати, що оборотність оборотних коштів за рік прискорилась на 238,31 дня. Це привело:

- а) до збільшення коефіцієнта оборотності засобів на 2,49;
- б) до зниження коефіцієнта завантаження засобів в обороті на 0,66 грн.

На зміну оборотності оборотних коштів впливають два фактори: зміна обсягу виручки від реалізації продукції та зміна середнього залишку оборотних засобів [33, с.165].

Вплив першого фактора визначається так: середній залишок оборотних коштів (минулий рік) / одноденну виручку за звітний рік за мінусом оборотності оборотних коштів за минулий рік.

У нашому випадку оборотність оборотних коштів прискорилося на 238,31 дня, оскільки:– зростання обсягу виручки від оборотності прискорило на 247,72 дня:

$$993,5/10,80556 - 339,66 = - 247,72;$$

– натомість збільшення середнього залишку оборотних коштів на 101,6 тис. грн. уповільнило оборотність оборотних коштів на 9,41 дня. Проведемо перевірку правильності виконаних розрахунків:

$$- 247,72 + 9,41 = - 238,31 \text{ дня.}$$

Метою аналізу оборотності оборотних коштів є також визначення суми грошей, що їх було вивільнено з обороту внаслідок прискорення оборотності оборотних коштів або додатково залучено в оборот унаслідок уповільнення такої оборотності. Для цього проведемо такий розрахунок: різницю в оборотності у днях помножимо на звітну одноденну виручку. За даними аналізованого підприємства, прискорення оборотності оборотних коштів на 238,31 дня вивільнило з обігу грошові кошти в сумі 2575,09 тис. грн.:

$$- 238,31 * 10,80556 = - 2575,1 \text{ тис. грн.}$$

Величину економічного ефекту, отриманого від прискорення оборотності оборотних коштів, можна визначити, використовуючи коефіцієнт завантаження коштів в обороті. Якщо торік для одержання однієї гривні виручки було витрачено 0,94 грн. оборотних коштів, то у звітному році – тільки 0,28 грн., тобто менше на 0,66 грн. на кожну гривню виручки.

Отже, загальна сума економії оборотних коштів з усього обсягу виручки становить:  $0,66 * 3890 = 2567,4 \text{ тис. грн.}$

Слід наголосити, що за сучасних умов господарювання, аналізу самої тільки оборотності оборотних коштів для оцінки ефективності їх використання недостатньо. Тому для більш глибокого аналізу ефективності використання оборотних коштів проведемо аналіз ефективності формування дебіторської заборгованості (табл. 2.10)

Таблиця 2.10

**Стан дебіторської заборгованості підприємства ТОВ “Стабіліті” за період 2014 – 2016 рр.**

Показник	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
	2014	2015	2016	
Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства, %	49,36	47,74	32,44	- 16,92
Коефіцієнт безнадійної дебіторської заборгованості, %	-	-	-	-
Темп приросту дебіторської заборгованості, %	4,52	50,81	- 25,09	- 29,61
Темп приросту чистого доходу від реалізації, %	1,26	151,07	269,42	268,16
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,33	2,22	10,95	9,62
Період обороту дебіторської заборгованості, дні	269,96	162,15	32,88	- 237,08

\*Розраховано за звітними даними товариства

Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства зменшується в 2016 році. Темп приросту дебіторської заборгованості склав (- 23,78)% в 2016 році, тобто сума дебіторської заборгованості зменшилася. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості значно збільшився в 2016 році, що є позитивним для підприємства. Відповідно період обороту дебіторської заборгованості зменшується. Все це дозволяє констатувати покращення стану грошових розрахунків між дебіторами і ТОВ “Стабіліті” в 2014 – 2016 році.

Отже, аналіз ефективності використання оборотних коштів ТОВ “Стабіліті” в 2014 – 2016 рр. показав покращення використання як складових оборотних активів, так і оборотних активів в цілому. Прискорення оборотності оборотних активів стало наслідком вивільнення оборотних



коштів і збільшення виручки від реалізації продукції. Наявність вивільнених оборотних коштів дає змогу підприємству швидше здійснювати реінвестування прибутку і розширювати виробництво.

Проаналізуємо детальніше фінансовий стан підприємства за допомогою обчислення показників ліквідності і платоспроможності.

Аналіз ліквідності передбачає аналіз ліквідності балансу та аналіз ліквідності підприємства. Ліквідність балансу – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу здійснюється на основі порівняння активів, згрупованих за ступенем ліквідності із зобов'язаннями (пасивами), об'єднаними за термінами їхнього погашення. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконується наступна умова:

$$A1 \geq П1; A2 \geq П2; A3 \geq П3; A4 \leq П4.$$

Невиконання будь – якої із нерівностей свідчить про те, що ліквідність балансу не є абсолютною. Остання нерівність є умовою мінімальної ліквідності балансу.

Ліквідність підприємства – здатність підприємства перетворювати свої активи в грошові кошти для покриття зобов'язань [70, с.206]. Аналіз ліквідності здійснюється шляхом розрахунку наступних коефіцієнтів: коефіцієнту абсолютної ліквідності; коефіцієнту швидкої ліквідності; коефіцієнту покриття; чистого оборотного капіталу. Проведемо аналіз ліквідності балансу ТОВ “Стабіліті”. Спочатку згрупуємо активи підприємства за ступенем ліквідності (табл. 2.11).

Питома вага високоліквідних активів (A1) є досить значною, що позитивно впливає на можливість підприємства розраховуватися при проведенні поточних господарських операцій. До цієї групи активів входять грошові кошти в національній та іноземних валютах та поточні фінансові інвестиції. Саме їх збільшення в 2016 році сприяло тому, що високоліквідні

активи склали 9,64% активів підприємства. Позитивним є те, що динаміка високоліквідних активів протягом 2014 – 2016 років є зростаючою.

Таблиця 2.11

**Групування активів за ступенем ліквідності ТОВ “Стабільіті” за  
2014 – 2016 рр., тис. грн.**

Стаття активу	Роки			Відхилення 2016/2014	
	2014	2015	2016	Абсолютне (+, -)	%
Найбільш ліквідні активи (A1)	100,1	102,5	107,9	5,4	5,39
Активи, що швидко реалізуються (A2)	314,5	474,3	355,3	- 119,0	-37,84
Активи, що повільно реалізуються (A3)	222,5	416,7	631,9	215,2	96,72
Активи, що важко реалізуються (A4)	56,9	57,3	24,3	- 33,0	-58,00

\*Розраховано за звітними даними товариства

Активи, що швидко реалізуються (A2), включають в себе розмір дебіторської заборгованості, готової продукції, товарів та векселів, оскільки їх можна обернути на грошові кошти на протязі деякого часу, наприклад для векселів цей часовий проміжок може складати 90 днів. Слід зазначити, що питома вага цих активів в структурі загальних активів підприємства не суттєво змінилася в 2014 – 2015 роках, проте в 2016 році зменшилася до 31,74% – на 119 тис. грн. в порівнянні з 2015 роком, що свідчить про погіршення ефективності використання даних оборотних коштів, управління їх структурою.

Активи, що повільно реалізуються (A3), включають до свого складу виробничі запаси, незавершене виробництво, інші оборотні активи. Ці запаси мають підвищений строк перетворення у грошові кошти. Питома вага цих активів зростає в 2015 – 2016 роках в порівнянні з 2014 роком, що дещо погіршує рівень ліквідності підприємства.

Активи, що важко реалізуються (A4), складають незначну частину активів підприємства: питома вага в 2016 році склала 2,17%, і має тенденцію

до зменшення. Це є наслідком того, що основні засоби підприємства є переважно орендованими.

Таким чином, можна стверджувати, що за аналізований період ліквідність активів підприємства зменшилася. Цьому сприяло зменшення величини активів, що швидко реалізуються. Потрібно приділити більшу увагу інкасації дебіторської заборгованості, адже її наявність погіршує рівень ліквідності підприємства.

Групування пасивів ТОВ “Стабіліті” за термінами їхнього погашення наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Групування пасивів за термінами погашення ТОВ “Стабіліті” за 2014 – 2016 рр.**

Стаття пасиву	Роки			Відхилення 2016/2014	
	2014	2015	2016	Абсолютне (+, -)	%
Найбільш термінові пасиви (П1)	611,5	957,3	954,7	957,3	156,55
Короткострокові пасиви (П2)	-	-	-	-	-
Довгострокові пасиви (П3)	-	-	-	-	-
Постійні пасиви (П4)	82,5	93,5	164,7	93,5	113,33

\*Розраховано за звітними даними товариства

В капіталі підприємства найбільш строкові зобов’язання (П1) займають досить суттєву питому вагу на рівні 85,29% в 2016 році. Слід сказати, що сума цих видів пасивів зменшилася в 2016 році в порівнянні з 2015 роком на 2,6 тис. грн.

Короткострокові (П2) і довгострокові (П3) зобов’язання на підприємстві відсутні.

Постійні пасиви (П4) – це власний капітал підприємства. Аналізуючи динаміку його розвитку протягом 2014 – 2016 рр., бачимо, що він зростає в абсолютному розмірі в 2016 році на 71,2 тис. грн. Тепер зіставивши відповідні показники, можемо зробити висновки щодо ліквідності балансу ТОВ “Стабіліті” (таблиця 2.13).

Як бачимо, за аналізований період дані нерівності одночасно жодного разу не виконувались, а це значить, що баланс підприємства не був абсолютно ліквідним. У підприємства в 2014 – 2016 роках високоліквідні активи не покривали суму найбільш строкових зобов'язань.

Таблиця 2.13

**Аналіз ліквідності балансу ТОВ “Стабільіті” за період  
2014 – 2016 рр.**

Співвідношення між активами і пасивами	Роки		
	2014	2015	2016
A1 і П1	A1<П1	A1<П1	A1<П1
A2 і П2	A2>П2	A2>П2	A2>П2
A3 і П3	A3>П3	A3>П3	A3>П3
A4 і П4	A4<П4	A4<П4	A4<П4

Також варто зазначити, що умова мінімальної ліквідності дотримувалася, необоротні активи підприємства перекриваються джерелами їх формування, саме тому ми можемо зробити висновок, що ліквідність балансу підприємства знаходиться на середньому рівні. Аналіз ліквідності активів ТОВ “Стабільіті” допомагає визначити можливість покриття зобов'язань активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань. Таким чином, підприємство не можна назвати повністю ліквідним і платоспроможним.

На наступному етапі проведемо аналіз ліквідності ТОВ “Стабільіті” на основі розрахунку відповідних коефіцієнтів (таблиця 2.14).

Таблиця 2.14

**Показники ліквідності і платоспроможності ТОВ “Стабільіті” за  
період 2015-2016 рр.**

Показник	Нормативне значення	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
		2014	2015	2016	
Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	більше 1	1,04	1,04	1,15	0,11
Коефіцієнт ліквідності швидкої	0,7 – 0,8	0,68	0,60	0,49	- 0,19
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	0,2 – 0,35	0,16	0,11	0,11	- 0,05

\*Розраховано за звітними даними товариства

Відмітимо, що коефіцієнт покриття – це найбільш узагальнюючий показник ліквідності, який характеризує здатність підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок наявних оборотних коштів [27, с.186]. Прийнято вважати, що його рівень у межах більше 1 є прийнятним для вітчизняних підприємств, достатнім є його значення на рівні 2. Він показує, скільки грошових одиниць активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Коли коефіцієнт покриття стає меншим за одиницю структура балансу визнається незадовільною, а підприємство неплатоспроможним. Як свідчать проведені розрахунки, оборотні активи ТОВ “Стабіліті” повністю покривають наявні поточні зобов'язання.

Коефіцієнт швидкої ліквідності – відображає здатність підприємства розраховуватись активами, що швидко реалізуються, за своїми поточними зобов'язаннями. Нормативне значення цього показника складає 0,7 – 0,8.

Протягом аналізованого періоду у ТОВ “Стабіліті” надходження від погашення дебіторської заборгованості, яка складає основу активів, що швидко реалізуються, були недостатнім для погашення поточних зобов'язань, тобто показник швидкої ліквідності знаходяться нижче норми і в 2016 році становив 0,485.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності – характеризує здатність підприємства розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями наявними грошовими коштами та надходженнями від поточних фінансових інвестицій. Нормативне значення цього показника – більше 0,2. Протягом аналізованого періоду даний показник не відповідав нормативу, і спостерігалось його зменшення на 5,1 пунктів у 2016 році в порівнянні з 2014 роком за рахунок збільшення поточних зобов'язань.

## 2.2. Характеристика показників рентабельності та фінансової стійкості ТОВ “Стабіліті”

В таблиці 2.15 проведений аналіз показників рентабельності ТОВ “Стабіліті” в 2014 – 2016 рр.

Таблиця 2.15

### Показники рентабельності ТОВ “Стабіліті” в 2014 – 2016 рр., %

Показник	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
	2014	2015	2016	
Рентабельність сукупних активів	1,47	1,05	13,31	11,84
Рентабельність власного капіталу	12,36	11,76	90,41	78,04
Рентабельність продажів	2,43	1,04	3,83	1,40
Рентабельність продукції	2,98	1,19	4,91	1,93

\*Розраховано за звітними даними товариства

Рентабельність активів – показник, який характеризує ефективність використання всього майна підприємства [27, с.192]. Виходячи з розрахунків, ми бачимо, що рентабельність активів значно зросла в 2016 році до рівня 13,3% (порівняно із 1,5% в 2014 році).

Рентабельність власного капіталу – цей показник визначається як співвідношення чистого прибутку і середньорічної вартості власного капіталу. Цей показник збільшився на 78 в.п., тобто в 2016 році на 1 грн. власного капіталу припадало 0,90 грн. чистого прибутку.

Рентабельність продажів – показник показує, який чистий прибуток з однієї гривні продажу отримало підприємство. Він також збільшився в 2016 році до 3,8% порівняно із 2,4% у 2014 р.

Рентабельність продукції – показник дає можливість визначити, скільки чистого прибутку отримано на одиницю собівартості продукції. В 2014 році на 1 грн. собівартості припадало близько 0,03 грн., а в 2016 – близько 0,05 грн. Підвищення рентабельності продукції забезпечувалося переважно зниженням собівартості одиниці продукції.

Оцінка фінансової стійкості здійснюється на основі абсолютних і відносних показників. За допомогою абсолютних показників визначається

тип фінансової стійкості. Виділяють чотири типи фінансової стійкості [63, с.343]:

1 тип – абсолютна фінансова стійкість – коли власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси і витрати;

2 тип – нормальний фінансовий стан – коли запаси і витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами;

3 тип – нестійкий фінансовий стан – коли запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4 тип – кризовий фінансовий стан – коли запаси і витрати не забезпечуються джерелами їх формування й підприємство перебуває на межі банкрутства.

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси і витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Проведемо аналіз джерел фінансування запасів та витрат ТОВ “Стабільіті” та визначимо тип його фінансової стійкості. Результати розрахунку наведено в таблиці 2.16.

За результатами аналізу типу фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті” визначено, що на підприємстві спостерігається в 2014 – 2016 роках нестійкий фінансовий стан, оскільки запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат. При цьому варто зазначити, що із року в рік фінансовий стан погіршується через зменшення надлишку основних джерел фінансування запасів та витрат (в 2016 році цей надлишок зменшився на 113,6 тис. грн. порівняно із рівнем 2015 року).

Наступним етапом аналізу фінансового стану підприємства є розрахунок та аналіз показників фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.16

**Визначення типу фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті” за період  
2014 – 2016 рр., тис. грн.**

Показник	Роки		
	2014	2015	2016
Власний капітал	82,5	93,5	164,7
Необоротні активи	56,9	57,3	24,3
Власні оборотні кошти	25,6	36,2	140,4
Довгострокові зобов’язання	0,0	0,0	0,0
Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів та витрат	25,6	36,2	140,4
Короткострокові кредити та позики	611,5	957,3	954,7
Загальний обсяг основних джерел покриття запасів та витрат	637,1	993,5	1095,1
Запаси та витрати	222,5	416,7	631,9
Надлишок (+) або нестача ( – ) власних оборотних коштів	– 196,9	– 380,5	– 491,5
Надлишок (+) або нестача ( – ) основних джерел фінансування запасів та витрат	414,6	576,8	463,2
Тривимірний показник фінансової стійкості	(0;0;1)	(0;0;1)	(0;0;1)
Тип фінансової стійкості	Нестійке фінансове становище	Нестійке фінансове становище	Нестійке фінансове становище

\*Розраховано за звітними даними товариства

Фінансова стійкість – це стан фінансових ресурсів підприємства, при якому підприємство вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрат на його оновлення та розширення [63, с. 347]. Результати розрахунку коефіцієнтів, які характеризують рівень фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті”, наведено в таблиці 2.17.

Коефіцієнт автономії характеризує незалежність підприємства від позикового капіталу. Нормативне значення даного показника більше 0,5, що на ТОВ “Стабільіті” не дотримується, в 2014 році коефіцієнт мав значення 0,12, а в 2016 його значення збільшилося до 0,15, тобто ми можемо спостерігати висхідну динаміку даного показника, що є результатом



збільшення власних коштів. Та все одно діяльність ТОВ “Стабільіті” значною мірою залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.17

**Показники фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті” за період 2014 – 2016 рр.**

Показник	Оптимальне значення	Роки			Відхилення 2016/2014 (+, -)
		2014	2015	2016	
Коефіцієнт автономії	> 0,5	0,12	0,09	0,15	0,03
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	> 0,5	0,12	0,09	0,12	- 0,01
Коефіцієнт маневреності власних коштів	> 0,5	0,31	0,39	0,85	0,54
Коефіцієнт фінансового левериджу	Зменшення	7,41	10,24	5,80	- 1,62

\*Розраховано за звітними даними товариства

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами свідчить про наявність власних коштів, необхідних для забезпечення фінансової незалежності та стійкості підприємства. Значення даного показника за 2014 – 2016 рр. не відповідає нормативу і має загальну тенденцію до зменшення, що негативно відображається на фінансовій стійкості підприємства. Значення 0,12 цього показника в 2016 році свідчить, що на 1 грн. вартості поточних активів припадає 0,12 грн. власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу свідчить про ефективність використання власного капіталу. Значення даного показника збільшилося з 0,31 в 2014 році до 0,85 в 2016, що відповідає нормативу і надає можливості підприємству сплачувати свої поточні зобов'язання, розвиватись, розширювати свою діяльність.

Отже, аналіз фінансового стану ТОВ “Стабільіті” в 2014 – 2016 рр. показав, що досліджуване підприємство має ряд фінансових проблем:

- низький рівень рентабельності діяльності підприємства;
- незадовільно здійснюється фінансування запасів та витрат;
- недостатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства.

Підсумовуючи, можна сказати, що ТОВ “Стабіліті” має нестійкий фінансовий стан, тобто фінансування запасів і витрат забезпечується всіма джерелами. Проведений розрахунок відносних показників фінансової стійкості засвідчив високий рівень залежності ТОВ “Стабіліті” від зовнішніх джерел фінансування і, як наслідок, спостерігається брак власного капіталу. Тому керівництву ТОВ “Стабіліті” доцільно приділити значну увагу політиці управління запасами та оптимізувати структуру капіталу.

### **2.3. Оцінка рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті”**

Комплексний аналіз та оцінка фінансового стану досліджуваного підприємства дозволили сформуванню вихідну множину показників-індикаторів, які можна використати для здійснення оцінки рівня його фінансової безпеки.

Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства можна здійснити за допомогою показників майнового стану, показників ліквідності та платоспроможності, показників дебіторської та кредиторської заборгованостей, показників ділової активності, показників рентабельності підприємства та показників фінансової стійкості із застосуванням скоригованих методів оцінки.

Скорингові методи оцінки рівня фінансової безпеки базуються на підрахунку балів за кожною позицією показників, за якими оцінюється фінансова безпека. Скорингові методи включають в себе експертний аналіз, який передбачає опитування експертів (кваліфікованих фахівців) з подальшою математичною обробкою результатів дослідження.

До групи скорингових методів оцінки можна віднести ранговий метод або метод балів. Даний метод дає змогу встановити важливість кожного показника фінансової безпеки підприємства у формуванні її загального рівня на підставі вагових коефіцієнтів, присвоїти кожному показнику певну кількість балів, відповідно до інтервалів їх значень, а також провести інтегральну оцінку фінансової безпеки підприємства [81, с. 322].

Отже, для оцінки рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства використаємо наступні показники (див. табл. 2.18).

Таблиця 2.18

**Показники-індикатори фінансової безпеки ТОВ “Стабільі”**

Назва показника-індикатора	Розрахунок індикатора	Порогове значення	Економічний зміст
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	Оборотні активи/Поточні зобов'язання	$\geq 1$	Показує здатність підприємства погасити свої короткострокові зобов'язання за кредитами та розрахунками в разі реалізації всіх оборотних активів
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Грошові кошти+Поточні інвестиції)/Поточні зобов'язання	0,2 – 0,5	Показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена негайно швидколіквідним майном
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток/Власний капітал	$\geq 0,2$	Показує величину чистого прибутку, що припадає на одиницю власного капіталу. Дає змогу оцінити рентабельність власного бізнесу порівняно із альтернативним (найчастіше із середнім процентом за депозитами)
Коефіцієнт незалежності (автономії)	Власний капітал/Підсумок балансу	$\geq 0,5$	Оцінює частку власного капіталу у загальній вартості майна та характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування
Коефіцієнт оборотності активів	Сума виручки від реалізації/Сума активів	2,5-5,2	Оцінює кількість оборотів активів для отримання виручки

В основі визначення рівня фінансової безпеки підприємства лежать граничні значення показників та їхній рейтинг [67, с. 352].

В процесі експертної оцінки кожному експерту пропонується оцінити рейтинг кожного показника, ґрунтуючись на певній бальній шкалі. Таким чином, створюється система оціночних показників, кожному з яких привласнюється певний ранг, формується шкала оцінки отриманих показників і визначається механізм розрахунку сукупного рейтингу показника [46, с.142–143].

На основі цього методу можливо виконати ранжування як окремих показників, так і груп найбільш значимих показників для оцінки фінансової безпеки підприємства.

Так, якщо показник має значення вище нормального, то йому присвоюється I клас; нижче нормального, але вище критичного – II клас; нижче критичного – III клас.

Таблиця 2.19

**Граничні значення показників фінансового стану підприємства  
для визначення рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільі”**

№ п/п	Найменування показника	I клас	II клас	III клас
1	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	> 2	1-2	< 1
2	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,5	0,2-0,5	< 0,2
3	Рентабельність власного капіталу	>0,2	0,1-0,2	< 0,1
4	Коефіцієнт незалежності (автономії)	> 0,7	0,5-0,7	< 0,5
5	Коефіцієнт оборотності активів	> 0,95	0,5-0,95	< 0,5

Інтегральна оцінка безпеки дається в балах і визначається як сума добутоків рейтингу кожного показника на клас [46]:

$$B = \sum Re_i * K_{li}, \quad (2.2)$$

де B – сума балів;

$Re_i$  – рейтинг і-го показника;

$K_{li}$  – клас і-го показника.

Рейтинг показника визначається відповідно до цілей дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження. Сумарний рейтинг показників завжди складає 100, тобто кожному показнику присвоюється певне числове значення менше ста, яке відображає важливість даного показника.

Таким чином, для показників, усі значення яких відповідають I класу, кількість балів дорівнює 100, II класу – 200, III класу – 300. Відповідно до

кількості набраних балів, присвоюється і клас фінансової безпеки підприємства: I клас – високий рівень фінансової безпеки (100 – 150 балів); II клас – нормальний рівень безпеки (151 – 250 балів); III клас – критичний рівень безпеки підприємства (251 – 300 балів) [46, с.142–143].

Оскільки I клас присвоюється показникам, що мають значення вище нормального, а III клас – показникам із значеннями менш критичного рівня, то може бути розглянута така градація:

I клас – високий рівень безпеки (100 – 150 балів);

II клас – нормальний рівень безпеки (151 – 250 балів);

III клас – кризовий (критичний) рівень безпеки підприємства (251 – 300 балів).

При визначенні класу показників варто обмежуватися трьома градаціями. Але при визначенні класу (рівня безпеки) підприємства, тобто при узагальнюючій оцінці можливе виділення додатково передкризової зони. Тоді доцільно визначити такі межі класів:

I клас – високий рівень безпеки (100–150 балів);

II клас – нормальний рівень безпеки (151–230 балів);

III клас – передкризовий рівень безпеки підприємства (231–250 балів).

IV клас – кризовий (критичний) рівень безпеки підприємства (251–300 балів) [82, с. 129].

Рейтинг показників фінансової безпеки відображено в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

### Рейтинг показників фінансової безпеки підприємства

Показники	Рейтинг показників, %	Клас	Бали	Клас	Бали	Клас	Бали
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	22	1	22	2	44	3	66
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	21	1	21	2	42	3	63
Рентабельність власного капіталу	19	1	19	2	38	3	57

Продовження табл. 2.20							
Коефіцієнт незалежності (автономії)	19	1	19	2	38	3	57
Коефіцієнт оборотності активів	19	1	19	2	38	3	57
Разом	100	-	100	-	200	-	300
Клас	I		II		III		

На основі результатів вище проведеного аналізу встановлено рівень фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” за 2014 – 2016 рр. (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

**Рівні фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” за 2014 – 2016 рр.**

Показники	Значення	Клас	Бали	Значення	Клас	Бали	Значення	Клас	Бали
	2014 р.			2015 р.			2016 р.		
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	1,04	2	44	1,04	2	44	1,15	2	44
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,16	3	63	0,11	3	63	0,11	3	63
Рентабельність власного капіталу	12,36	1	19	11,76	1	19	90,41	1	19
Коефіцієнт незалежності (автономії)	0,12	3	57	0,09	3	57	0,15	3	57
Коефіцієнт оборотності активів	0,60	2	38	1,00	1	19	3,48	1	19
Разом	-	-	221	-	-	202	-	-	202
Клас	II			II			II		

Отже, як демонструють дані табл. 2.21, кількість балів протягом аналізованого періоду коливається в межах 202 – 221, що відповідає II класу безпеки, тобто рівень фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” впродовж 2014 – 2016 рр. є нормальним. Це є позитивним явищем, однак менеджмент підприємства повинен бути спрямований на недопущення його зниження.

## Висновки до розділу 2

Систематизовано послідовні кроки для визначення оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”: 1) формування множини показників-індикаторів для здійснення оцінки фінансової безпеки підприємства; 2) розрахунок значень показників-індикаторів; 3) формування інтегрального показника та шкали оцінки рівня фінансової безпеки; 4) визначення стану фінансової безпеки підприємства за сформованою шкалою.

Задля формування основних показників був проведений аналіз фінансового стану підприємства, а саме досліджено: оцінку ділової активності підприємства; аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства; аналіз фінансової стійкості підприємства; аналіз рентабельності.

На основі результатів проведеного аналізу встановлено рівень фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” за 2014 – 2016 рр.: кількість балів протягом аналізованого періоду коливається в межах 202 – 221, що відповідає II класу безпеки, тобто рівень фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” впродовж 2014 – 2016 рр. є нормальним. Це є позитивним явищем, однак менеджмент підприємства повинен бути спрямований на недопущення його зниження.



## РОЗДІЛ 3

### ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ “СТАБІЛІТІ”

#### **3.1. Проблеми фінансового стану ТОВ “Стабіліті” та можливі напрями їх вирішення**

На сучасному етапі розвитку економіки країни, в умовах фінансово-економічної нестабільності та складних трансформаційних процесів значно ускладнюються умови господарювання вітчизняних підприємств. Ефективність діяльності суб'єктів господарювання зумовлюється переважно станом їх фінансів, що призводить до необхідності розгляду проблеми забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Недостатність уваги до проблем фінансової безпеки може привести навіть при високій доходності бізнесу до того, що підприємство стане ціллю ворожого поглинання та, з іншого боку, ріст темпів бізнесу викликає більш високу залежність підприємств від зовнішніх джерел фінансування та, можливо, втрату самостійності у прийнятті управлінських рішень.

Саме тому важливий ґрунтовний аналіз системи фінансової безпеки підприємства, що має на меті визначення рівня безпеки, виявлення ризиків, деструктивних чинників та загроз, формування оптимальної фінансової стратегії підприємства, спрямованої на досягнення його стійкості в короткостроковому та довгостроковому періоді.

Проведений у другому розділі аналіз фінансового стану та визначення безпечного рівня ТОВ “Стабіліті” дозволили виокремити проблемні моменти життєдіяльності досліджуваного підприємства та акцентувати увагу на заходах їх мінімізації чи ліквідації.

Досягнення прибутковості є першочерговим завданням для суб'єкта господарювання, який здійснює діяльність на комерційній основі. Підвищення прибутковості можливе за рахунок збільшення обсягів продажу та зниження витрат.

Збільшення обсягу продажу передбачає:

- стимулювання попиту на продукцію підприємства;
- розширення збутової мережі та вихід на нові ринки збуту;
- комплексні маркетингові дослідження потенційних ринків збуту;
- вивчення можливостей проведення наступальної маркетингової

політики;

- випуск нових конкурентоспроможних видів продукції.

Зменшення витрат виробництва передбачає:

- пошук постачальників, що пропонують вигідніші умови;
- зменшення постійних та змінних витрат за рахунок економії;
- зменшення постійних витрат шляхом скорочення надлишкових

виробничих потужностей.

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами та визначається співвідношенням власних і позикових коштів, активів та джерел їх фінансування.

Проблемою досліджуваного підприємства є низький рівень показників фінансової стійкості, обумовлений недостатньою величиною власного капіталу для фінансування діяльності господарюючого суб'єкта. На сьогоднішній день для підприємства актуальним питанням виступає оптимізація структури капіталу, основними критеріями якої є максимізація рівня прогнозованої фінансової рентабельності та мінімізація вартості капіталу.

То ж одним із стратегічних завдань підприємства є приведення співвідношення власного і позикового капіталу до оптимального співвідношення, яке забезпечить і максимальний рівень фінансової рентабельності, і достатній рівень фінансової стійкості, а відповідно і її зміцнення.

Для підприємства завжди важливим є правильне визначення оптимальної потреби в оборотних коштах, що дозволить із мінімальними

витратами отримувати прибуток, запланований при даному обсязі виробництва. Зниження величини оборотних коштів спричиняє нестійкий фінансовий стан, перебої у виробничому процесі й, як наслідок, зниження обсягу виробництва й прибутку. У свою чергу, завищення розміру оборотних коштів знижує можливості підприємства провадити капітальні витрати з розширення виробництва.

Особлива роль у нових умовах господарювання відводиться раціональному та ефективному використанню серед оборотних коштів перш за все грошових ресурсів. Це обумовлено тим, що наявність оптимального залишку грошових коштів є одним з важливих факторів безперервності процесу виробництва. Тому так важливо в умовах сучасного господарювання забезпечити оптимізацію руху грошових коштів на кожному підприємстві.

Оптимізація руху високоліквідних оборотних коштів являє собою процес вибору найкращих форм їх організації на виробництві з урахуванням умов і особливостей здійснення господарської діяльності [44, с.383].

Особливу актуальність для кожного підприємства має завдання забезпечення збалансованості об'ємів потоків високоліквідних оборотних коштів шляхом застосування системи прискорення-уповільнення платіжного обороту грошових надходжень на базі дворівневої системи управління цими коштами на підприємстві.

Намагаючись збільшити вірогідність прогнозів і досягнувши того, щоб грошові надходження практично завжди відповідали грошовим виплатам, підприємство може скоротити поточний залишок на рахунку у банку до мінімуму. Треба мати на увазі, що на результати діяльності будь-якого підприємства негативний вплив мають як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки. Незадовільні наслідки дефіцитного грошового потоку виявляються у зниженні ліквідності і рівня платоспроможності підприємства, збільшенні простроченої кредиторської заборгованості постачальникам, підвищенні частки простроченої заборгованості по отриманих фінансових кредитах, затримках виплат з відповідним зниженням

рівня продуктивності праці персоналу, рості тривалості фінансового циклу, а в кінцевому рахунку, - у зниженні рентабельності використання власного капіталу і активів підприємства.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку виявляються у втраті реальної вартості тимчасово вільних коштів під час інфляції, втраті потенційного прибутку від вільної частини грошових коштів у сфері їх короткострокового інвестування, що в остаточному підсумку також негативно позначається на рівні рентабельності активів і власного капіталу підприємства.

Методи оптимізації дефіциту грошей залежать від характеру цієї дефіцитності – короткострокової чи довгострокової.

Збалансованість дефіцитного грошового потоку у короткостроковому періоді досягається шляхом використання “Системи прискорення-уповільнення платіжного обороту”. Суть цієї системи полягає у розробці на підприємстві організаційних заходів щодо прискорення залучення коштів і уповільнення їх виплат (рис. 3.1.).

Прискорення залучення коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуто за рахунок наступних заходів [61, с.25]:

1. Пошуку додаткових грошових надходжень від основних засобів підприємства:

- проаналізувати ступінь використання майна (устаткування) для того, щоб визначити перелік майна, яке не використовується в поточній господарській діяльності; обговорити з інженерним персоналом, яке устаткування є необхідним для підтримки поточного і очікуваного рівня виробництва, можливості оптимізації використання приміщень;
- визначити коло потенційних покупців (користувачів) зайвого устаткування за допомогою вивчення конкурентів чи можливостей альтернативного використання розглянутого майна;
- вибрати найбільш придатні канали комунікації для ефективного інформування учасників ринку про продаж (здачу в оренду) майна.



**Рис. 3.1. Система прискорення-уповільнення платіжного обороту**

[61, с.25]

2. Стягнення заборгованості з метою прискорення оборотності коштів:

- створити систему оцінки клієнтів, яка б підсумовувала всі ризики, пов'язані з цим партнером, і яка має привести до прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості. Загальна залежність від такого партнера буде включати його дебіторську заборгованість, товари на складі, підготовлені до відвантаження, продукцію у виробництві, що призначається цьому клієнту. Встановити ліміти кредиту кожному клієнту,

що будуть визначатися загальними відносинами з цим клієнтом, потребами в коштах і оцінкою фінансового положення конкретного клієнта;

- зробити менеджерів по продажах відповідальними за спостереженням і відновленням статусу клієнта;
- використовувати сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості – факторинг, емісія векселів;

### 3. Реорганізації виробничих запасів:

- провести класифікацію запасів по категоріях за ступенем їх важливості для стабільної діяльності підприємства, проаналізувати оборот запасів по видах, зменшити обсяги тих видів запасів, що не є критичними для функціонування бізнесу;

- зменшити розміри непорушних запасів (чи запасів, що обертаються як буфер) за рахунок досягнення домовленості про більш короткий термін виконання замовлення на постачання такого товару, якщо можливо;

- поліпшити діяльність в області замовлень на постачання шляхом упровадження більш ефективних контрольних процедур, таких як централізація збереження і відпустки товарів, перерозподіл площ чи збереження поліпшення (мінімізація) документообігу. Працювати більш щільно з постачальниками над питаннями прискореного постачання і надати їм стимул у вигляді більш привабливих для них умов оплати;

- розглянути можливість розпродажу залежаних запасів зі знижками для того, щоб одержати додаткові кошти .

### 4. Збільшення продаж:

- ретельно оцінити прогнозовані націнки по групах реалізованих товарів для того, щоб визначити групи товарів, що приносять найбільший прибуток;

- переоцінити фактори споживчого попиту, такі як споживчі властивості (пріоритет) при придбанні, ціна, якість, тенденції моди, сезонні фактори і т.д.;
- визначити групи продуктів, що найкраще підходять до мінливих ринкових умов і сконцентруватися на них;
- проаналізувати ціни й обсяг реалізованої продукції, знайти найбільш розумний компроміс, що допоможе збільшити надходження додаткових коштів, незважаючи на зниження обсягів продаж;
- збільшити розмір цінних знижок за готівку;
- забезпечити часткову чи повну передплату за вироблену продукцію, що користується високим попиту на ринку;
- прискорити інкасацію платіжних документів покупців продукції.

Уповільнення виплат коштів у короткостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів [61, с.25]:

1. Розмежування виплат кредиторам за ступінню пріоритетності для зменшення відтоку коштів:

- розділити постачальників на категорії за ступенем їх важливості для діяльності і прибутковості підприємства. Інтенсифікувати контакти з критично важливими постачальниками для того, щоб зміцнити взаєморозуміння і прагнення до співробітництва;
- запропонувати різні схеми платежів;
- відкласти здійснення платежів менш важливим постачальникам;
- знайти альтернативних постачальників, що пропонують більш вигідні умови;
- збільшити за узгодженням з постачальниками термінів надання підприємству товарного кредиту.

2. Зменшення виплат коштів за рахунок перегляду планів капітальних вкладень:

- оцінити, які термінові потреби в капітальних інвестиціях можна відкласти на більш пізній термін;
- зупинити інвестиційні проекти, що стали менш ефективними в результаті зміни фінансової ситуації на ринку;
- змінити графік інвестицій так, щоб зменшити пікове навантаження на грошові потоки, шляхом перегляду етапів вкладень так, щоб супутній відтік коштів не погіршував би здатність підприємства здійснювати інші термінові платежі;
- відмовитися від тих капітальних витрат, що не можуть дати негайну віддачу для компанії;
- замінити придбання довгострокових активів, що вимагають відновлення, на їх оренду (лізинг).

### 3. Зменшення виплат коштів:

- досліджувати фінансові умови короткострокового фінансування, пропонованого банком і варіанти їх поліпшення;
- переглянути умови боргу підприємства (відстрочка виплати основної суми, зниження процентної ставки) і вивчити можливості рефінансування кредитів в інших банках;
- реструктурувати портфель отриманих кредитів шляхом переведення їх короткострокових видів у довгострокові.

Слід зазначити, що “Система прискорення-уповільнення платіжного обороту” вирішуючи проблему збалансованості обсягів дефіцитного грошового потоку у короткостроковому періоді ( і, відповідно, підвищуючи рівень абсолютної платоспроможності підприємства), створює значні проблеми наростання цього потоку в наступних періодах. Тому паралельно з використанням механізму цієї системи повинні бути розроблені заходи для забезпечення збалансованості дефіцитного грошового потоку у довгостроковому періоді.



Ріст обсягу позитивного грошового потоку у довгостроковому періоді можна досягти за рахунок наступних заходів: збільшення обсягу власного капіталу; залучення довгострокових фінансових кредитів; продаж частини (чи всього обсягу) короткострокових фінансових активів.

Зниження обсягу негативного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок наступних заходів: скорочення обсягу і складу довгострокових інвестиційних програм; відмовлення від фінансового інвестування; зниження суми постійних витрат підприємства.

Наступним чинником оптимізації величини оборотних коштів є мінімізація прямих матеріальних витрат виробництва. Для вирішення даної проблеми провідні японські компанії використовують у своїй діяльності систему кайзен-костингу.

Слово “кайзен” у перекладі з японської означає “покращення, удосконалення маленькими кроками”. Коли слово “кайзен” застосовують у відношенні діяльності людини на її робочому місці, мають на увазі процес постійного покращення, в який втягуються всі працівники компанії – від старшого менеджера до простого робітника. Метою “кайзен” є удосконалення діяльності компанії або її окремих підрозділів за допомогою мобілізації внутрішніх резервів, без залучення інвестицій ззовні.

Поняття “кайзен-костинг” є більш визначеним. Воно означає забезпечення необхідного рівня собівартості продукту й пошук можливостей зниження витрат до певного цільового рівня. Система кайзен-костингу – найважливіший та необхідний елемент японського управлінського обліку. Вперше поняття “кайзен-костингу” як інструменту, що сприяє зниженню собівартості продукції й тісно пов’язаний із системою управління витратами компанії, було введено в середині 1990-х років Ясухіро Монденом [40, с.89]. Разом з Ясухіро Монденом дослідження в цьому напрямі здійснювали інші японські вчені й практики, які розробили системний підхід до застосування кайзен-костингу на виробництві. Наукові розробки дослідників, які вивчали можливість управління прямими витратами підприємства (а, відповідно, й

обсягом оборотних коштів, яких потребуватиме підприємство за умов зниження прямих витрат), спрямовані на побудову системи управління оборотним капіталом підприємства на підставі застосування відносно нових логістичних підходів, у тому числі й дещо модифікованої системи кайзен-костингу.

Діяльність кайзен на рівні окремих заводів, цехів чи виробничих ліній передбачає широке застосування систем виробництва ЛТ (“just-in-time” system) і “Jidфка” (система, що передбачає автономне функціонування верстатів або виробничих ліній, які автоматично відключаються при виникненні неполадок чи збоїв). Вважається, що вміле використання кайзен-костингу дозволяє досить відчутно знижувати витрати на стадії виробництва – до 5%, тобто кайзен-костинг – це інструмент зниження витрат, який використовують менеджери для досягнення цільової собівартості й забезпечення прибутковості виробництва [40, с.90].

Діяльність кайзен у сучасних японських корпораціях багатовекторна. Вважається, що основними базовими елементами японської системи управління витратами є таргет-костинг, кайзен-костинг і функція підтримки досягнутої собівартості. Першою запровадила таку потрібну систему Toyota і зараз вона розповсюджена практично в усіх галузях промисловості Японії. Таргет- і кайзен-костинг вирішують практично одне й те ж завдання, але на різних етапах життєвого циклу продукту та різними методами. Обидві концепції призначені для зниження рівня окремих статей витрат і собівартості кінцевого продукту в цілому до певного прийняттого рівня, але якщо розділити життєвий цикл продукту на дві частини – стадію планування й розробки та стадію виробництва, то таргет-костинг вирішує дане завдання на першій стадії, а кайзен-костинг – на другій. Крім того, кайзен-костинг застосовується в основному в традиційних галузях промисловості, продукція яких характеризується досить довгим життєвим циклом, а таргет-костинг, навпаки, виходить на перше місце в інноваційних галузях із коротким життєвим циклом продуктів, що виробляються. Разом обидві системи

надають підприємству досить цінну конкурентну перевагу, яка полягає в досягненні більш низького, ніж у конкурентів, рівня собівартості й можливості обирати зручну цінову політику для захвату або утримання відповідних секторів ринку.

У компаніях, які умовно можна віднести до традиційних галузей промисловості, діяльність кайзен здійснюється на трьох рівнях:

- менеджерів та інженерно-технічного персоналу, для яких підтримка філософії кайзен є функціональним обов'язком;
- ініціативних груп співробітників, поєднаних у гуртки якості;
- окремих робітників, які мають можливість через систему пропозицій вносити нові ідеї.

Заохочування людей, що активно приймають участь у діяльності кайзен, здійснюється як за допомогою матеріального стимулювання, так і з використанням нематеріальних стимулів. Останні включають заходи, що зміцнюють у свідомості робітників і спеціалістів цінності, які пропагуються компанією, й усвідомлення того, що успіх кожного тісно пов'язаний з успіхом компанії [73].

Сутність концепції таргет-костингу полягає в тому, що розробляючи цю систему, японські менеджери дещо трансформували традиційну формулу ціноутворення “собівартість + прибуток = ціна” у рівняння виду “ціна – прибуток = собівартість”. Це просте рішення дозволило отримати прекрасний інструмент превентивного контролю й зниження витрат ще на стадії проектування й розробки продукту. Система таргет-костинг, на відміну від традиційних способів ціноутворення, передбачає розрахунок собівартості продукту, виходячи з попередньо встановленої ціни реалізації, яка визначається за допомогою маркетингових досліджень ринку. Цільова собівартість продукту може бути визначена як різниця між очікуваною ринковою ціною і величиною прибутку, якої хоче досягти компанія. Надалі менеджмент компанії має розробити необхідні заходи щодо досягнення цільової собівартості продукту, що вироблятиметься. Таким чином, ідея

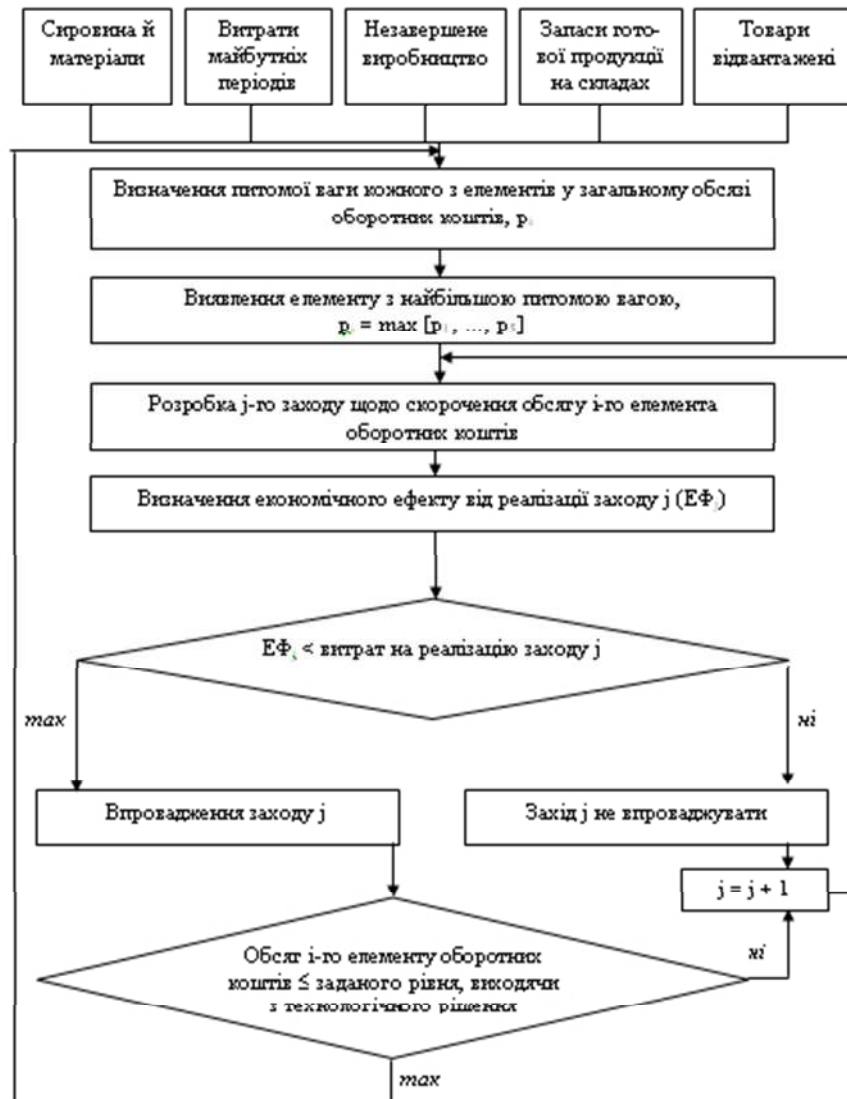
таргет-костингу доволі проста: виробляти тільки ті інноваційні продукти, розрахункова собівартість яких не перевищує цільової собівартості. Якщо ж розрив між цими величинами зберігся, не дивлячись на всі зусилля, слід вочевидь відмовитись від проекту.

Проте, якщо розрахункова собівартість лише на 3-5% перевищує цільову собівартість, то це не є перешкодою для прийняття рішення про виробництво. Така різниця успішно покривається за допомогою використання кайзен-костингу на стадії виробництва. Зазначена вище різниця між розрахунковою й цільовою собівартістю продукту є відправною точкою для визначення кайзен-задачі, тобто цільового зниження окремих статей витрат і собівартості в цілому в процесі виробництва. Постановка й виконання кайзен-задачі – досить тривалий процес, тісно пов'язаний з бізнес-плануванням у корпорації та її підрозділах. Значення цільового зниження витрат, які в сукупності й складають кайзен-задачу, визначаються за цілим переліком статей витрат (в основному – змінних), таких як прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці (в разі погодинної оплати) тощо. Постійні ж витрати групуються окремо за кожним підрозділом компанії, після чого на основі показників кайзен-задачі та бюджетів постійних витрат складається річний бюджет. Протягом звітного періоду співробітники відділу управління витратами щомісячно здійснюють перевірку досягнення проміжних цілей зниження змінних витрат, наведених у кайзен-задачі, та виконання бюджетів постійних витрат [73].

Використовуючи вищезазначений досвід японських компаній, можна застосувати цей підхід для оптимізації прямих матеріальних витрат підприємства, знизивши тим самим потребу в оборотному капіталі за елементами “Запаси сировини й матеріалів”, “Запаси незавершеного виробництва”, “Витрати майбутніх періодів”, а також частково за елементами “Запаси готової продукції на складах” та “Товари відвантажені”.

Алгоритм застосування системи кайзен-костингу для поетапного зниження окремих елементів оборотних коштів підприємства наведений на

рис.3.2. Сутність пропонованого підходу полягає у поетапному зниженні обсягу кожного з елементів оборотних коштів по пріоритетності до певного цільового рівня, що є прийнятним для даного підприємства.



**Рис. 3.2. Алгоритм застосування системи кайзен-костингу для поетапного зниження окремих елементів оборотних коштів підприємства [71, с. 26]**

В якості критерію пріоритетності пропонується обрати питому вагу того чи іншого елемента в загальному обсязі оборотних коштів підприємства, тобто спочатку взяти до уваги елемент оборотних коштів з найбільшою питомою вагою. Розробляючи й упроваджуючи (за умов наявності суттєвого економічного ефекту) певні заходи щодо зниження обсягу цього елемента,

підприємство поетапно буде наближувати його до прийнятного рівня. Після того, як цільовий рівень буде досягнутий, або якщо виявиться неможливість його досягнення в межах застосовуваної технології, слід звернути увагу на наступний за своєю значимістю елемент оборотних коштів і застосувати до нього вищезазначений підхід. Коли обсяги всіх елементів оборотних коштів будуть знижені до прийнятного цільового рівня, тобто резерви їх економії будуть вичерпані, керівництву підприємства доцільно замислитись над запровадженням нових організаційних та технологічних рішень або загалом щодо зміни технології виробництва чи його організації.

Стосовно зниження обсягу оборотних коштів за елементами “Запаси сировини й матеріалів” та “Запаси готової продукції на складах” може бути запропонована так звана система “торгівлі з коліс”, яка припускає наявність мінімальних запасів сировини й матеріалів (скажімо, достатніх для виробництва продукції впродовж однієї робочої зміни) при чітко налагодженій системі постачань та відвантаження виробленої продукції покупцям без її завезення на склади підприємства (так зване виробництво під замовлення). Для організації такої системи необхідно здійснити систему заходів, для яких у нашій країні уже в даний час існують реальні умови [70, с.69]:

- концентрація споживачем всього обсягу свого замовлення на визначений вид продукції в одного постачальника;
- зміна постачальників у разі потреби;
- організація постійно діючого обміну інформацією між виробником і споживачем про виконання замовлення;
- узгодження з постачальником спеціального режиму виконання замовлень з відшкодуванням йому пов’язаних з цим додаткових витрат;
- зміна виду транспортних засобів, використовуваних для доставки продукції.

Однак тут слід зазначити, що така система ефективна тільки в умовах високого рівня організаційної дисципліни.

Таким чином, застосування основних підходів та процедур системи кайзен-костингу при управлінні оборотним капіталом підприємства дозволить оптимізувати його обсяг, виходячи з потреб виконання певної виробничої програми та можливостей застосовуваної технології виробництва. Проте слід зазначити, що цю систему більше застосовують великі підприємства, оскільки вона потребує налагодження певної системи внутрішньогосподарського обліку та певних початкових капіталовкладень на комп'ютеризацію цієї системи.

### **3.2. Обґрунтування стратегії управління фінансовою безпекою ТОВ “Стабільіті” як засіб зміцнення його фінансової безпеки**

Варто зауважити, що в умовах економічної і політичної нестабільності, функціонування підприємств значною мірою залежить від раціонального, виваженого прийняття управлінських рішень і ефективної системи організації їх діяльності. Вирішення зазначених завдань на вітчизняних підприємствах ускладнюється відсутністю чіткого вектору розвитку та якісно розробленої стратегії управління, що призводить до зниження фінансової стійкості, потенціалу та конкурентоспроможності підприємства.

Низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ, їх орієнтованості на боротьбу із результатами негативного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а не на попередження і вчасну нейтралізацію потенційних ризиків і загроз. Дієвим інструментом вирішення такої проблеми є обґрунтована цілеспрямована стратегія управління фінансовою безпекою, що направлена на створення адаптаційних механізмів довгострокової дії до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, вироблення високого рівня стійкості до існуючих і потенційних загроз, з метою підвищення ефективності діяльності, забезпечення фінансової підтримки стійкого росту в поточному і перспективному періодах [62, с. 438].

Стратегія управління фінансовою безпекою підприємства є невід'ємною складовою формування і реалізації загальної стратегії розвитку підприємства, оскільки відповідає за цілі, напрямки, джерела і об'єкти фінансування. Вона забезпечує усі основні напрями розвитку його фінансової діяльності й фінансових відносин підприємства.

Варто зауважити, що стратегія управління фінансовою безпекою підприємства забезпечує [54]:

- формування й ефективне використання фінансових ресурсів;
- виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;
- високий рівень фінансової безпеки підприємства;
- відповідність фінансових дій економічному стану і матеріальним можливостям підприємства;
- формування ефективної системи управління фінансовими ризиками, загрозами й небезпеками;
- правильний вибір інструментів та напрямків фінансових дій і маневрування задля досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Формування стратегії управління фінансовою безпекою підприємства має базуватися на комплексному, системному підході, а також має враховувати [54]:

- взаємозв'язок стратегії управління фінансовою безпекою з фінансовою стратегією і загальною стратегією розвитку підприємства;
- рівень розвитку і кон'юнктуру фінансового ринку;
- рівень законодавчого і нормативно-правового регулювання фінансової діяльності підприємства;
- економічну й політичну ситуації в країні;
- ринкову позицію підприємства;



- ресурсне забезпечення підприємства, у тому числі забезпеченість власними коштами, можливість залучення позикових коштів і інвестицій, інноваційний потенціал підприємства;
- галузеву належність суб'єкта господарювання, оскільки галузь економіки, до якої належить підприємство, окреслює напрям формування його фінансової стратегії і має значний вплив на структуру капіталу підприємства;
- рівень фінансового ризику на підприємстві і т.д..

Процес розробки та реалізації стратегії підприємства у науковій літературі даний по-різному: вчені виділяють етапи, які відрізняються ступенем деталізації, складністю господарюючого суб'єкта та характером напрямку розвитку. Стратегія поширюється на довгострокові, перспективні дії господарюючого суб'єкта. Можна сказати, що формулювання стратегії (тобто, моделі дій) і її інструментарій виступають ядром управління та ознакою його якості.

Опрацювання літературних джерел [3; 27; 50; 54; 74; 76; 83; 86] дозволило систематизувати такі послідовні кроки формування і реалізації стратегії управління фінансовою безпекою ТОВ “Стабіліті” (див. рис. 3.3).



**Рис. 3.3. Етапи формування та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою ТОВ “Стабіліті”**

На першому етапі визначаються місія і довгострокова мета щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Місією є загальні орієнтири довгострокового функціонування підприємства, що відображають його внутрішній потенціал і враховують зовнішні впливи. Місія має суттєве значення, оскільки вона вважається базою для розробки та узгодження цілей, системи планів на підприємстві, відносин з зовнішніми учасниками ринку.

Встановлення цілей управління фінансовою безпекою підприємства в узагальненому вигляді передбачає: встановлення загальної мети; побудову ієрархії цілей (“дерева цілей”); встановлення індивідуальних цілей і завдань, як інструменту забезпечення їхнього виконання.

Головною метою стратегії управління фінансовою безпекою є збільшення його ринкової вартості й підвищення ефективності фінансової діяльності за умови зниження рівнів ризиків. Зауважимо, що вона досягається шляхом конкретизації цілей із урахуванням завдань і особливостей майбутнього фінансового розвитку підприємства.

Варто виокремити загальні фінансові й спеціальні стратегічні цілі управління фінансовою безпекою. Система стратегічних цілей управління фінансовою безпекою включає: забезпечення високого рівня бюджетної складової фінансової безпеки підприємства, забезпечення високого рівня страхової складової фінансової безпеки підприємства, забезпечення високого рівня фондової складової фінансової безпеки підприємства, забезпечення високого рівня інвестиційної складової фінансової безпеки підприємства, забезпечення високого рівня грошової складової фінансової безпеки підприємства, забезпечення високого рівня кредитної складової фінансової безпеки підприємства.

Основна мета стратегії управління фінансовою безпекою підприємства формується у залежності до фактичного рівня фінансової безпеки [54].

На другому етапі розробки стратегії проводиться аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, інформаційною базою якого є статистична і

фінансова звітність підприємства, дослідження сучасного стану фінансових ринків, аналітичні огляди, спеціальні дослідження і т.д..

Аналіз зовнішнього середовища дозволяє підприємству своєчасно спрогнозувати появу загроз, що дає можливість розробити ситуаційні плани на випадок виникнення непередбачених обставин, а також сприяє розробленню стратегії, що дозволить підприємству досягти цілей та перетворити потенційні загрози на вигідні можливості [25].

Зауважимо, що також на даному етапі відбувається визначення й аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки підприємства. В свою чергу, аналіз факторів допомагає виявити сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства й розробити заходи і напрями дії, за рахунок яких воно могло б підвищити стійкість розвитку і забезпечити свій успіх.

Зовнішні фактори, які впливають на рівень фінансової безпеки підприємства, відображають економічну ситуацію в державі та за кордоном, в окремих регіонах та на галузевих ринках. Найважливішими з них є: стан розвитку економіки країни, рівень інфляції, грошово-кредитна політика держави, податкова політика держави у цілому і величина податкових ставок, стабільність національної валюти, рівень розвитку ринків позикового капіталу, вартість позикових ресурсів та ін..

Досить впливовим фактором вважається законодавча база і державні органи. Законодавча база визначає стосунки підприємства із державою, споживачами, постачальниками, працівниками. Законодавча база в умовах сьогодення характеризується складністю, динамічністю і невизначеністю, що ускладнює діяльність підприємства.

Залежно від характеру й інтенсивності впливу окремих умов та факторів, а також можливості їх контролю, зовнішнє середовище можна поділити на зовнішнє середовище прямого і непрямого впливу. Фактори непрямої дії позначаються на діяльності підприємства не безпосередньо, а опосередковано, а отже мають непрямий вплив на його фінансову діяльність і діють через певні механізми і відносини. Фактори прямої дії безпосередньо

формується у процесі фінансової діяльності підприємства і залежать від специфіки фінансових відносин підприємства з контрагентами, фінансовими установами, державою й здійснюють прямий вплив на фінансову діяльність підприємства.

Аналіз внутрішнього середовища передбачає визначення фінансового стану підприємства, рівня безпеки функціональних складових фінансової безпеки й рівня фінансових ризиків підприємства, виявлення сильних й слабких сторін, внутрішніх факторів впливу на фінансову безпеку підприємства. До внутрішніх факторів варто віднести: податкову політику підприємства, інвестиційну активність підприємства, фінансову гнучкість підприємства, збалансованість розрахунково-платіжної дисципліни, джерела фінансування діяльності підприємства та структуру його капіталу і т.д..

Також, важливим чинником, який впливає на рівень фінансової безпеки підприємства, є грамотний і професійний менеджмент підприємства, а головним фактором ризику - некомпетентність і недобросовісність у виконанні керівництвом й працівниками своїх обов'язків. У процесі проведення аналізу виявляють відповідність між стратегічними орієнтирами підприємства і його внутрішніми ресурсами та можливостями.

Іншим етапом є формування множини (портфелю) стратегій управління фінансовою безпекою підприємства. Важливими елементами формування й реалізації стратегії є: чітке визначення заходів, направлених на формування і реалізацію стратегії; реалізація заходів, що приносять швидкі результати і надають впевненості в загальному успіху; постійне інформування про визначення цілей і досягнуті результати; чітке визначення обов'язків; дотримання проміжних часових параметрів; встановлення проміжних критеріїв і відповідних пунктів на шляху досягнення визначених загальних цілей.

Формування стратегічного портфелю підприємства передбачає розробку і оцінку альтернатив стратегій управління фінансовою безпекою підприємства, їх вибір і формування стратегічного набору.

Стратегії повинні орієнтувати на максимальну та своєчасну адаптацію діяльності підприємств до динамічного фінансового середовища задля досягнення їхніх стратегічних цілей.

Стратегію управління фінансовою безпекою підприємства, як і фінансову стратегію, доцільно класифікувати за обсягом фінансових завдань, що визначені у стратегії, на генеральну стратегію управління фінансовою безпекою, оперативну стратегію управління фінансовою безпекою і стратегію досягнення окремих стратегічних завдань управління фінансовою безпекою (рис. 3.4).



**Рис. 3.4. Види стратегії управління фінансовою безпекою підприємства за обсягом фінансових завдань**

У портфелі стратегій управління фінансовою безпекою підприємства пропонується виділяти п'ять видів стратегій.

Таким чином, стратегія управління фінансовою безпекою підприємства включає:

- стратегію стабілізації;
- стратегію помірною зростання;
- стратегію стійкого зростання;
- стратегію виживання;
- антикризову стратегію.

Стратегія зростання спрямована на отримання позитивного ефекту за рахунок розширення ділової активності підприємства в умовах стабільного зовнішнього середовища і діяльності у сегменті ринку, що динамічно розвивається. Дана стратегія переслідує такі цілі: збільшення обсягу капіталу; частки ринку; розширення меж фінансової діяльності; досягнення позитивної динаміки розвитку [84, с. 226].

Залежно від специфічних умов середовища, можливе використання таких видів стратегій зростання:

- стратегія стійкого зростання, що спрямована на збалансування параметрів обмеженого зростання операційної діяльності й необхідного рівня фінансової безпеки підприємства. Пріоритетним завданням є забезпечення ефективного розподілу і використання його фінансових ресурсів. Стратегія націлена на підтримання високого рівня фінансової безпеки підприємства;
- стратегія помірною зростання, що спрямована на забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва і реалізації продукції, на приріст оборотних і необоротних активів підприємства. Відповідно до цього, пріоритетною сферою стратегічного фінансового розвитку підприємства є підвищення потенціалу формування фінансових ресурсів.

Маючи середній рівень фінансової безпеки, підприємство може активно використовувати як внутрішні, так і зовнішні довгострокові джерела фінансування. Стратегія націлена на підвищення рівня безпеки за окремими функціональними складовими безпеки, рівень безпеки яких є недостатньо високим.

Стратегію стабілізації рівня фінансової безпеки підприємства застосовують в умовах нестабільності, в разі падіння фінансово-господарських показників, при виникненні довгострокових фінансових труднощів, значному зниженні рівня фінансової безпеки підприємства. Стратегія стабілізації полягає у адаптації діяльності до умов зовнішнього середовища, усуненні загроз, зниженні рівня фінансових ризиків діяльності, підвищенні рівня ефективності взаємодії підприємства з партнерами і контрагентами. Її також використовують для оптимізації циклів залучення і вкладення фінансових ресурсів, запобігання їх нестачі [84, с. 225].

Стратегія виживання покликана забезпечити фінансову стабілізацію підприємства у процесі виходу з кризи, передбачає скорочення обсягів виробництва та реалізації продукції (вихід із окремих ринків чи їх сегментів, скорочення певних його виробничих одиниць і т.д.). За цих умов пріоритетною домінантною сферою стратегічного фінансового розвитку стає формування достатнього рівня фінансової безпеки підприємства [28].

Антикризова стратегія застосовується в умовах глибокої кризи, у стані, який є близьким до банкрутства, й полягає у застосуванні швидких скоординованих дій, що базуються на максимально точних розрахунках. Антикризова стратегія передбачає перебудову систем управління, фінансово-господарської діяльності, зміни структури бізнес-портфеля, джерел фінансових ресурсів, відмову від певних фінансових операцій підприємства. Ключовою метою стратегії є максимально швидке виведення підприємства із кризи.

Наступним етапом є визначення альтернативної стратегії управління фінансовою безпекою підприємства. Під час розробки, вибору і реалізації

стратегії необхідно враховувати специфічні риси і ознаки кожного виду фінансової стратегії, а також визначати доцільність її впровадження на певному етапі розвитку підприємства. При цьому враховується проведена попередньо оцінка рівня фінансової безпеки підприємства.

Визначивши рівень фінансової безпеки підприємств, вважаємо за доцільне запропонувати матрицю вибору стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволяє здійснити позиціонування підприємства, залежно від рівня фінансової безпеки (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Матриця вибору стратегії управління фінансовою безпекою підприємства**

№ п/п	Рівень фінансової безпеки	Вибір стратегії управління	Заходи для досягнення цілей
1.	Високий (100-150 балів)	Стратегія стійкого зростання	<ul style="list-style-type: none"> <li>- підвищення рівня коефіцієнта фінансової незалежності;</li> <li>- під час формування фінансових ресурсів надання переваги власним коштам та довгостроковим позиковим ресурсам;</li> <li>- забезпечення ефективного розподілу та використання наявних фінансових ресурсів;</li> <li>- формування ефективної кредитної політики, яка б забезпечувала як достатньо високі обсяги реалізації, так і низький ризик неповернення з боку покупців-позичальників;</li> <li>- використання сучасних інструментів управління фінансовими ресурсами підприємства.</li> </ul>
2.	Нормальний (151-230 балів)	Стратегія помірною зростання	<ul style="list-style-type: none"> <li>- забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва, реалізації продукції та приросту оборотних і необоротних активів підприємства;</li> <li>- оптимізація структури капіталу підприємства;</li> <li>- підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на стадіях розміщення та використання;</li> <li>- прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;</li> <li>- використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.</li> </ul>



Продовження таблиці 3.1			
3.	Передкризовий (231-250 балів)	Стратегія стабілізації	<ul style="list-style-type: none"> <li>- адаптація діяльності підприємства до умов зовнішнього середовища;</li> <li>- усунення загроз, зниження рівня фінансових ризиків;</li> <li>- підвищення рівня ефективності взаємодії та платіжної дисципліни підприємства з партнерами та контрагентами;</li> <li>- забезпечення інкасації дебіторської заборгованості;</li> <li>- забезпечення достатнього обсягу капіталу для здійснення ефективної операційної діяльності;</li> <li>- використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування</li> </ul>
4.	Кризовий (критичний) (251-300 балів)	Стратегія виживання та антикризова стратегія	<ul style="list-style-type: none"> <li>- скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції (вихід з окремих ринків або їх сегментів, відмова від виробництва окремих видів продукції, скорочення певних його виробничих одиниць тощо);</li> <li>- мінімізація витрат підприємства;</li> <li>- підвищення рівня управління наявними фінансовими ресурсами підприємства;</li> <li>- забезпечення фінансовими ресурсами для здійснення операційної діяльності;</li> <li>- забезпечення інкасації дебіторської заборгованості;</li> <li>- використання короткострокових та середньострокових джерел фінансування.</li> <li>- перебудова загальної системи управління та фінансово-господарської діяльності підприємства;</li> <li>- оптимізація портфеля бізнес-процесів для уникнення значних втрат капіталу та зниження ризику фінансового краху;</li> <li>- відмова від певних фінансових операцій підприємства;</li> <li>- зміна структури джерел фінансових ресурсів;</li> <li>- забезпечення інкасації дебіторської заборгованості;</li> <li>- зміна організаційної структури підприємства.</li> </ul>

Враховуючи значення рівня оцінки фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” впродовж 2014 – 2016 рр. в межах 202 – 221, що є нормальним й відповідає II класу безпеки, варто реалізовувати у фінансово-господарську діяльність підприємства стратегію помірнього зростання, яка передбачає здійснення

таких заходів: забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва, реалізації продукції та приросту оборотних і необоротних активів підприємства; оптимізацію структури капіталу підприємства; підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на стадіях розміщення та використання; прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.

Також варто зауважити, що беручи до уваги значення показника безпеки у 2014 році, який склав 221 бал і є близьким до бальної шкали передкризового рівня, ТОВ “Стабільіті” варто враховувати мінливість процесів економічного середовища і застосовувати окремі заходи реалізації стратегії стабілізації (див. табл. 3.1).

Наступним етапом є реалізація стратегії. Реалізація стратегії повинна забезпечити підприємству формування й ефективне використання фінансових ресурсів, виявлення найефективніших напрямів інвестування, відповідність фінансових дій економічному стану й матеріальним можливостям підприємства, визначення головної загрози із боку конкурентів, вибір напрямів фінансових дій і маневрування задля досягнення вирішальної переваги над конкурентами [20, с. 812].

Для полегшення реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства, доцільно проводити її деталізацію шляхом складання тактичних планів. Тактичне планування покликане формувати механізми реалізації обраної стратегії. Воно буває таких видів: оперативне і поточне.

Поточне планування спрямоване на розробку заходів із метою формування поточних планів реалізації конкретних напрямів діяльності підприємства або його розвитку в цілому на рік часу в плані реалізації завдань обраної фінансової стратегії.

Оперативне планування спрямоване на формування вузьких, деталізованих, короткотермінових планів, що формуються шляхом

деталізації поточних планів. Оперативні та поточні плани не повинні відхилятися від фінансової стратегії підприємства, а конкретизувати та доповнювати її [2, с. 158].

Останнім етапом є організація системи управління і контролю за реалізацією стратегії. Якщо у процесі формування й реалізації фінансової стратегії виявлено певні відхилення фактичних значень показників від планових і від визначених умов діяльності підприємства, то відбувається коригування стратегії на тому етапі, на якому виявлено дане відхилення.

Також, після реалізації стратегії відбувається оцінка її ефективності. Вона ґрунтується на вичерпній інформації та полягає у визначенні можливих наслідків реалізації обраної стратегії. Оцінюють стратегію за якістю запланованих дій і успішністю їх реалізації.

Таким чином, з метою досягнення підприємством стану захищеності, конкурентоспроможності і забезпечення стабільного розвитку, що дозволяє контролювати небезпеки та загрози й ефективно реалізовувати власні фінансові інтереси, місію та завдання, варто сформулювати і реалізувати стратегію управління фінансовою безпекою.

Механізм управління фінансовою безпекою підприємства є однією з ключових підсистем загальної системи управління підприємством, що включає сукупність економічних принципів, методів, функцій, важелів, завдань та інструментів впливу на стан і розвиток суб'єкта господарювання. Елементи механізму мають складну, багаторівневу і ієрархічну організацію, виявляючи себе в вигляді певних підсистем: підсистема управлінської діяльності, підсистема цілей і завдань, функціональна структура і організаційна структура.

Процес управління завжди передбачає наявність об'єкта і суб'єкта управління. Тому, розглядаючи механізм управління фінансовою безпекою підприємства, необхідно визначити суб'єкт і об'єкт управління [54].

Суб'єктів управління фінансовою безпекою можна поділити на такі рівні.

До першого рівня управління фінансовою безпекою підприємства належить топ-менеджмент підприємства, а саме: керівники підприємства, фінансовий директор, головний бухгалтер, головний економіст, юрисконсульт, а також інші органи управління підприємством, залежно від його організаційно-правової форми створення.

На другому рівні зосереджена фінансова служба підприємства, що, залежно від розмірів підприємства, може бути представлена фінансовим управлінням (на великих підприємствах) чи фінансовим відділом (на невеликих підприємствах).

На третьому рівні знаходяться підрозділи фінансової служби, а саме: аналітичний відділ, діяльність якого направлена на аналіз та оцінку фінансового стану підприємства, виконання планових завдань щодо прибутку, обсягів виробництва і реалізації, підтримання ліквідності й рентабельності підприємства; відділ фінансового планування, основними завданнями якого є розробка фінансових планів та бюджетів підприємства; і бухгалтерія, на яку покладаються обов'язки здійснення бухгалтерського обліку, формування фінансової звітності.

На четвертому рівні знаходяться фінансові менеджери, фінансові аналітики і бухгалтери.

Головною ознакою суб'єкта управління є наявність у нього певних повноважень чи компетенцій, які дають змогу втілювати свою волю у формі управлінських рішень, керівних команд, обов'язкових до виконання. У вітчизняній практиці господарювання найчастіше суб'єктами управління фінансово-економічною безпекою є керівник, фінансовий директор, головний економіст, юрисконсульт, бухгалтер підприємства, оскільки самостійного підрозділу чи спеціалістів у цій сфері у них немає.

Об'єктом управління фінансовою безпекою підприємства виступає фінансова діяльність підприємства у цілому, її окремі елементи (джерела формування фінансових ресурсів, прибуток, структура капіталу, обсяги й інтенсивність грошових потоків, фінансові інновації, фінансові інвестиції

тощо) і сукупність фінансових ризиків, які впливають на фінансову діяльність підприємства. В межах системи фінансової безпеки, об'єкт управління визначається і коригується залежно від завдань управління.

Основною метою управління фінансовою безпекою підприємства є забезпечення фінансової стійкості підприємства й захист його фінансових інтересів від дії зовнішніх та внутрішніх загроз і фінансових ризиків задля забезпечення ефективного розвитку в поточному та довгостроковому періоді.

В процесі реалізації головної мети, управління фінансовою безпекою підприємства націлене на вирішення таких основних завдань (рис. 3.5), а саме [54]:

- забезпечення ефективної фінансової діяльності підприємства;
  - зростання прибутковості і ринкової вартості підприємства;
- забезпечення своєчасного виявлення і усунення загроз й небезпек фінансовій безпеці підприємства;
- забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

Механізм управління фінансовою безпекою містить також підсистеми методів, інструментів і важелів, які формують ядро системи фінансової безпеки. В структурі запропонованого механізму виділяють наступні групи методів: фінансові, управлінські та методи управління фінансовими ризиками.

Методи управління полягають у тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки та прогресивної технології організації праці із метою забезпечення максимальної ефективності управління фінансовою безпекою підприємства. Основою класифікації методів управління є внутрішній зміст мотивів, якими керується людина в процесі своєї діяльності. За своїм змістом мотиви діяльності можна поділити на матеріальні, соціальні і мотиви примусового характеру. Відповідно до цього, розрізняють наступні методи управління

фінансовою безпекою підприємства: економічні, соціально-психологічні та організаційні.



**Рис. 3.5 Основні завдання управління фінансовою безпекою підприємства**

Економічні методи характеризуються впливом на суб'єкт управління через його економічні інтереси шляхом матеріального стимулювання, тобто створюють матеріальну зацікавленість у відповідальних осіб за стан (рівень) фінансової безпеки підприємства.

За допомогою організаційних методів формується організаційна структура управління фінансовою безпекою, визначаються повноваження і

відповідальність посадових осіб, розпорядок роботи, порядок дій у тій або іншій ситуації.

Використання соціально-психологічних методів в управлінні фінансовою безпекою спрямоване на підвищення рівня мотивації персоналу у системі безпеки підприємства.

Обов'язковим елементом в структурі механізму управління фінансовою безпекою підприємства є фінансові методи, що охоплюють фінансове планування та прогнозування, моніторинг, фінансовий аналіз і фінансове регулювання.

Метод прогнозування використовується із метою передбачення майбутнього стану внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства, можливих загроз фінансовій безпеці. Він базується на вивченні закономірностей розвитку різних економічних явищ та процесів, виявляє найбільш імовірні і альтернативні шляхи їх розвитку та дає базу для вибору фінансової стратегії на перспективу. Тобто це процес обґрунтування кількісних і якісних змін стану фінансової безпеки у майбутньому. Прогнозування, із одного боку, має передувати плануванню, а із другого боку має бути його складовою частиною, оскільки використовується на різних стадіях планової роботи [13; 46; 47].

Планування вважається одним з найважливіших етапів в процесі керування фінансовою безпекою, оскільки є методом, який створює основу для прийняття усіх управлінських рішень у процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства. Головним завданням планування є постановка цілей і завдань, для досягнення яких має здійснюватися увесь подальший управлінський процес.

Моніторинг використовується із метою постійного спостереження за станом фінансової безпеки і передбачає виявлення змін і відхилень від планових показників, відстеження можливих ризиків й загроз, що можуть призвести до зниження фінансової безпеки, контроль за дотриманням принципів забезпечення фінансової безпеки. Використання методу

моніторингу в управлінні фінансовою безпекою підприємств дає змогу у короткі строки діагностувати кризові явища в фінансовій складовій безпеки підприємства і вчасно реагувати на них. Ефективна організація моніторингу повинна передбачати контроль за станом не лише внутрішнього середовища підприємства, але й зовнішнього, у якому акумулюється основна маса небезпек і загроз.

Метод аналізу, у процесі управління фінансовою безпекою підприємства, дає змогу, шляхом розрахунку основних фінансових показників, говорити про конкурентоспроможність, кредитоспроможність підприємства, ліквідність, прибутковість його діяльності, відповідність обсягів продажу запланованим значенням тощо. Без постійного аналізу діяльності неможливе існування і прогресивний розвиток жодного підприємства.

Регулювання, як метод забезпечення фінансової безпеки, передбачає оптимізацію рівня фінансової безпеки, на основі даних про її стан, стан зовнішнього і внутрішнього середовищ, наявність ризиків й загроз, що були отримані на попередніх етапах методологічного процесу, й порівняння їх з плановими і прогностичними показниками. Регулювання включає постійний вплив управлінського персоналу на перебіг фінансових процесів і стан фінансової безпеки із метою досягнення стану відповідності запланованим цілям. Процес регулювання має здійснюватись в трьох напрямках: попередження негативних впливів на фінансову безпеку, засобами якого є забезпечення і постійна підтримка високого рівня кваліфікації працівників, забезпечення прогресивного розвитку техніко-технологічних можливостей і потужностей підприємства [48, с. 253]; послаблення впливу загроз на фінансову безпеку, який здійснюється шляхом резервування коштів на покриття непередбачених витрат, відмови від ненадійних партнерів, страхування, гарантування, збільшення кількості використовуваних технологій виробництва і діяльності одночасно на декількох ринках з



великою кількістю споживачів [8; 45]; коригування стану фінансової безпеки, тобто усунення відхилень.

Також механізм управління фінансовою безпекою має включати методи управління фінансовими ризиками, а саме: страхування, лімітування, резервування, диверсифікація, хеджування, передача, уникнення.

Загалом стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства варто розробити в розрізі окремих домінантних сфер (напрямків) захисту його фінансових інтересів від загроз у перспективному періоді. У табл. 3.2 відображено складові загальної стратегії забезпечення фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”.

Таблиця 3.2

**Характеристика домінантних сфер (напрямів) загальної стратегії  
забезпечення фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”**

Домінантні сфери загальної стратегії	Головне завдання розробки стратегічних рішень	Коло розв’язуваних стратегічних проблем
1	2	3
1. Стратегія забезпечення зростання прибутковості власного капіталу ТОВ “Стабільіті”.	Створення умов постійного зростання рівня рентабельності ТОВ “Стабільіті”.	1. Забезпечення зростання суми прибутку від реалізації продукції ТОВ “Стабільіті”. 2. Забезпечення зростання суми прибутку від інших видів діяльності ТОВ “Стабільіті”. 3. Зниження середньозваженої вартості капіталу ТОВ “Стабільіті”.
2. Стратегія формування фінансових ресурсів ТОВ “Стабільіті”.	Створення потенціалу формування фінансових ресурсів ТОВ “Стабільіті”, адекватного потребам його стратегічного розвитку.	1. Забезпечення зростання потенціалу формування фінансових ресурсів ТОВ “Стабільіті” із внутрішніх джерел. 2. Забезпечення необхідної фінансової гнучкості ТОВ “Стабільіті” (достатнього його доступу до зовнішніх джерел фінансування). 3. Оптимізація структури джерел формування фінансових ресурсів ТОВ “Стабільіті”.
3. Стратегія забезпечення фінансової стабільності ТОВ “Стабільіті”.	Забезпечення фінансової рівноваги ТОВ “Стабільіті” у процесі його стратегічного розвитку.	1. Забезпечення достатньої фінансової стійкості ТОВ “Стабільіті”. 2. Забезпечення постійної платоспроможності ТОВ “Стабільіті”. 3. Забезпечення необхідної збалансованості і синхронності позитивного та негативного грошових потоків ТОВ “Стабільіті”.

Продовження табл. 3.2		
4. Інвестиційна стратегія ТОВ “Стабільіті”.	Забезпечення інвестиційної підтримки стратегічного розвитку ТОВ “Стабільіті” й ефективності інвестицій.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Забезпечення зростання інвестиційної активності ТОВ “Стабільіті”.</li> <li>2. Забезпечення зростання ефективності реальних інвестиційних проектів ТОВ “Стабільіті”.</li> <li>3. Забезпечення зростання ефективності портфеля фінансових інвестицій ТОВ “Стабільіті”.</li> </ol>
5. Стратегія нейтралізації фінансових ризиків ТОВ “Стабільіті”.	Забезпечення мінімізації рівня прийнятих ТОВ “Стабільіті” фінансових ризиків.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Забезпечення ефективного формування портфеля фінансових ризиків ТОВ “Стабільіті”.</li> <li>2. Забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу нейтралізації фінансових ризиків ТОВ “Стабільіті”.</li> <li>3. Забезпечення ефективних умов зовнішнього страхування фінансових ризиків ТОВ “Стабільіті”.</li> </ol>
6. Інноваційна фінансова стратегія ТОВ “Стабільіті”.	Забезпечення необхідного інноваційного рівня фінансового розвитку ТОВ “Стабільіті”.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Забезпечення впровадження й ефективного використання ТОВ “Стабільіті” прогресивних фінансових технологій і інструментів.</li> <li>2. Розроблення та впровадження ефективної організаційної структури керування фінансової діяльності ТОВ “Стабільіті”.</li> </ol>
7. Антикризова фінансова стратегія ТОВ “Стабільіті”.	Забезпечення швидкого та ефективного виходу ТОВ “Стабільіті” з кризових ситуацій у процесі його стратегічного розвитку.	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Забезпечення своєчасної діагностики симптомів кризового фінансового розвитку ТОВ “Стабільіті”.</li> <li>2. Забезпечення зростання внутрішнього потенціалу подолання ТОВ “Стабільіті” кризових фінансових ситуацій.</li> <li>3. Завчасне забезпечення можливостей зовнішньої фінансової підтримки ТОВ “Стабільіті” у процесі його виходу з кризових фінансових ситуацій.</li> </ol>

Стратегія забезпечення фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” має ґрунтуватися на об’єктивних закономірностях розвитку фінансових відносин,

визначати мету і завдання всієї системи забезпечення фінансової безпеки, орієнтуватися на розробку й послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів та подолання негативних тенденцій у сфері діяльності ТОВ “Стабіліті”. При цьому мають бути визначені найближчі і перспективні цілі даної стратегії та механізми їх реалізації.

Для обґрунтування основних шляхів зміцнення фінансової безпеки ТОВ “Стабіліті” варто розглянути окремі заходи за функціональними складовими фінансової безпеки (табл. 3.3), реалізація яких позитивно впливатиме на фінансово-господарську діяльність досліджуваного об’єкта.

Таблиця 3.3

**Заходи рекомендаційного характеру щодо підвищення рівня фінансової безпеки підприємства за її функціональними складовими**

<b>Функціональні складові фінансової безпеки підприємства</b>	<b>Заходи щодо зміцнення фінансової безпеки підприємства</b>	<b>Вплив на фінансову безпеку підприємства</b>
Бюджетно-податкова складова	Підвищення рівня кваліфікації працівників	Зменшення кількості помилок під час складання фінансової звітності та заповнення податкових декларацій, що сприятиме зменшенню штрафних санкцій
	Зміна системи оподаткування підприємства	Вибір оптимальної системи оподаткування підприємства дозволить мінімізувати податкові платежі до бюджетів різних рівнів
	Формування ефективної податкової політики підприємства	Мінімізація податків на основі максимального використання можливостей податкового законодавства, в тому числі і податкових пільг
Кредитна складова	Формування ефективної кредитної політики підприємства	Зменшення рівня дебіторської заборгованості
	Управління простроченою дебіторською заборгованістю	Мінімізація розміру простроченої заборгованості та строків інкасації боргу
	Підвищення платіжної дисципліни підприємства	Зменшення рівня кредиторської заборгованості
	Виважена позикова політика підприємства	Зменшення обсягу позикового капіталу та підвищення фінансової самостійності підприємства

Продовження табл. 3.3		
Грошова складова	Синхронізація грошових потоків на підприємстві	Узгодження вхідних та вихідних потоків грошових коштів за обсягами та в часі, що дозволить уникнути дефіциту готівки, вивільнити частину грошових коштів й використати її для отримання додаткового доходу
	Контроль за витратами грошових коштів шляхом використання таких інструментів як флоут, централізація кредиторських рахунків, рахунки з нульовим балансом, контрольовані рахунки витрат тощо	Підвищення швидкої інкасації та уповільнення виплат призведуть до отримання максимального обсягу вільних грошових коштів
	Капіталізація тимчасово вільних залишків грошових коштів	Дохідність інвестування зменшить інфляційні втрати від знецінення національної валюти та забезпечить отримання інвестиційного доходу, відповідно до цільового або фактичного рівня прибутковості активів
	Формування ефективної системи управління валютними ризиками	Мінімізація валютних ризиків та зменшення рівня фінансових втрат, що виникають у результаті коливань валютних курсів
Страхова складова	Підвищення рівня страхового захисту підприємства	Мінімізація витрат підприємства під час настання страхових випадків
	Співпраця виключно з фінансово стійкими страховиками	Зменшення можливих втрат підприємства, що пов'язані із банкрутством або неплатоспроможністю страхової компанії
Інвестиційна складова	Формування ефективної інвестиційної політики підприємства	Підвищення інвестиційної привабливості підприємства, максимізація доходів від інвестиційної діяльності, підвищення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства
	Вибір надійних партнерів	Зменшення можливих втрат підприємства, що пов'язані із банкрутством або неплатоспроможністю партнерів
	Формування системи моніторингу інвестиційних проектів	Мінімізація інвестиційних ризиків та підвищення прибутковості інвестиційних операцій підприємства
Фондова складова	Ефективність дивідендної політики підприємства	Підвищення інвестиційної привабливості підприємства
	Підвищення ефективності операцій з цінними паперами	Зростання обсягів грошових надходжень підприємства від розміщення цінних паперів

Заходи підвищення рівня фінансової безпеки мають бути узгодженими між собою, оскільки застосування одного методу може призвести до зниження або підвищення рівня фінансових ризиків за іншими напрямками фінансової діяльності підприємства. Тому, найбільш ефективним буде таке управління фінансовою безпекою, яке забезпечить комплексне використання заходів підвищення її рівня [54].

Отже, вище розглянуті шляхи підвищення рівня фінансової безпеки підприємства можуть бути використанні безпосередньо у фінансово-господарській діяльності досліджуваного товариства і сприяти зміцненню його фінансової безпеки.

### Висновки до розділу 3

Вказано, що недостатність уваги до проблем фінансової безпеки може привести навіть при високий доходності бізнесу до того, що підприємство стане ціллю ворожого поглинання та, з іншого боку, ріст темпів бізнесу викликає більш високу залежність підприємств від зовнішніх джерел фінансування та, можливо, втрату самостійності у прийнятті управлінських рішень.

Визначено, що стратегія управління фінансовою безпекою підприємства включає: стратегію стабілізації; стратегію помірному зростання; стратегію стійкого зростання; стратегію виживання; антикризову стратегію.

Враховуючи значення рівня оцінки фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” впродовж 2014 – 2016 рр. в межах 202 – 221, що є нормальним й відповідає II класу безпеки, варто реалізовувати у фінансово-господарську діяльність підприємства стратегію помірному зростання, яка передбачає здійснення таких заходів: забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва, реалізації продукції та приросту оборотних і необоротних активів підприємства; оптимізацію структури капіталу підприємства; підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на стадіях розміщення та використання; прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.

## ВИСНОВКИ

Проблематика безпеки займає статус найвищого пріоритету в державній політиці, тому вона виступає предметом дослідження суб'єктів різноманітних сфер діяльності: політологів, правознавців, економістів, психологів, філософів, представників державних органів виконавчої влади і т.д. Існує численна різноманітність поглядів щодо дослідження феномена безпеки та її видів.

Однією із важливих складових національної безпеки є економічна безпека, яка включає в себе економічну безпеку підприємства.

Безпека підприємства – це стан захищеності його життєво важливих інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань і окремих осіб, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування і розвитку підприємства відповідно до його статутних цілей.

Економічну безпеку підприємства тлумачать як стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів підприємства, за якого гарантується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток.

Фінансова безпека підприємницьких структур є важливою складовою економічної безпеки, що характеризує стан захищеності їхніх життєво важливих (ключових) інтересів у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз), базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності підприємств, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість грошових потоків, дебіторської і кредиторської заборгованості, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість (стабільність); рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих

зобов'язань; якість фінансових інструментів і послуг, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан підприємства; ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин.

Фінансова безпека підприємства передбачає досягнення такого стану, який дозволяє забезпечити: стабільність та безперервність його діяльності; фінансову незалежність; максимально можливу фінансову стійкість, платоспроможність та ліквідність обігових коштів протягом довготривалого періоду; достатність обсягу фінансових ресурсів для динамічного та розширеного виробництва; ефективність структури капіталу; захист фінансових інтересів власників підприємства; здатність протистояти реальним та потенційним небезпекам і загрозам, які можуть сприяти фінансовим збиткам.

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства включає ряд заходів, які спрямовані на захист національних фінансових інтересів, а саме зростання ринкової вартості підприємства, максимізації його прибутку, забезпечення основним і оборотним капіталом, забезпечення інвестиціями.

В умовах недотримання прийнятного рівня фінансової безпеки підприємства, установи, організації не можуть у достатньому обсязі забезпечувати фінансовими ресурсами свою фінансово-господарську діяльність, розширення виробництва, виконувати свої зобов'язання перед державою у вигляді сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджетів і перед контрагентами (покупцями, банківськими та парабанківськими установами). Серед основних загроз фінансовій безпеці підприємства виділяють такі: втрата фінансової самостійності; зниження ефективності діяльності підприємства; зниження вартості підприємства; зниження ліквідності; втрата прибутковості і здатності до самоокупності та розвитку; нестійкого розвитку підприємства в результаті недотримання "золотого економічного правила"; нарощування боргів; неплатоспроможності підприємства.



Задля визначення та ліквідації загроз, запобігання проявам можливих негативних чинників на підприємстві варто провести оцінку його безпечного рівня.

Систематизовано послідовні кроки для визначення оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті”:

- формування множини показників-індикаторів для здійснення оцінки фінансової безпеки підприємства;
- розрахунок значень показників-індикаторів;
- формування інтегрального показника та шкали оцінки рівня фінансової безпеки;
- визначення стану фінансової безпеки підприємства за сформованою шкалою.

Існує низка методів, за допомогою яких здійснюється оцінка рівня фінансової безпеки підприємств: ресурсно-функціональний метод; програмно-цільовий метод; скоринговий метод оцінки (метод балів або ранговий метод) фінансової безпеки за показниками фінансового стану; порівняльний метод оцінки фінансової безпеки; метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці; метод оцінки фінансової безпеки за критерієм достатності обігових коштів для здійснення господарської діяльності; метод оцінки фінансової безпеки підприємства за критерієм вартості підприємства; методи оцінки фінансової безпеки підприємства на основі аналізу банкрутства підприємства.

Встановлено, що забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки підприємства залежить від сформованої концепції управління фінансовою безпекою, яка ґрунтується на розробці стратегії управління фінансовою безпекою, має містити таку послідовність етапів: аналіз фінансового стану та розробка методологічного інструментарію оцінки рівня фінансової безпеки підприємства та визначення його безпечної міри; систематизація ризиків, викликів, деструктивних чинників та загроз фінансовій безпеці підприємства;

розробка стратегії та механізму управління фінансовою безпекою підприємства, яка має на меті мінімізувати чи ліквідувати негативні процеси, що перешкоджають нормальній фінансово-господарській діяльності підприємства та сприятиме стабільному економічному зростанню; оцінка ефективності реалізації концепції управління фінансовою безпекою підприємства та коригування тактики та стратегії управління фінансовою безпекою, відповідно до зміни умов.

Для визначення оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” використано скорингові методи, які базуються на підрахунку балів за кожною позицією показників, за якими оцінюється фінансова безпека. Скорингові методи включають в себе експертний аналіз, який передбачає опитування експертів (кваліфікованих фахівців) з подальшою математичною обробкою результатів дослідження.

За підрахунками оцінювання встановлено, що рівень фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” впродовж 2014 – 2016 рр. є нормальним.

Враховуючи значення рівня оцінки фінансової безпеки ТОВ “Стабільіті” впродовж 2014 – 2016 рр. в межах 202 – 221, що відповідає II класу безпеки, встановлено, що варто реалізовувати у фінансово-господарську діяльність підприємства стратегію помірнього зростання, яка передбачає здійснення таких заходів: забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, насамперед обсягів виробництва, реалізації продукції та приросту оборотних і необоротних активів підприємства; оптимізацію структури капіталу підприємства; підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на стадіях розміщення та використання; прискорення платежів за допомогою сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; використання як внутрішніх, так і зовнішніх середньострокових та довгострокових джерел фінансування.

Також варто зауважити, що беручи до уваги значення показника безпеки у 2014 році, який склав 221 бал і є близьким до бальної шкали передкризового рівня, ТОВ “Стабільіті” варто враховувати мінливість

процесів економічного середовища і застосовувати окремі заходи реалізації стратегії стабілізації.

Розроблено стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства в розрізі окремих домінантних сфер (напрямків) захисту його фінансових інтересів від загроз у перспективному періоді, яка включає завдання розробки стратегічних рішень та вказує на коло розв'язуваних стратегічних проблем.

Акцентовано увагу на тому, що заходи підвищення рівня фінансової безпеки мають бути узгодженими між собою, оскільки застосування одного методу може призвести до зниження або підвищення рівня фінансових ризиків за іншими напрямками фінансової діяльності підприємства. Тому, найбільш ефективним буде таке управління фінансовою безпекою, яке забезпечить комплексне використання заходів підвищення її рівня.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенко В. Система защиты коммерческих объектов. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / В. Алексеенко, Б. Сокольский; под. ред. В. К. Сенчагова. – М.: ЗАО “Финстатинформ”, 1992. – 195 с.
2. Аранчій В. І. Фінансова стратегія в системі управління підприємством / В. І. Аранчій, О. П. Зоря // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2. – С. 156–159.
3. Ареф’єв В.О. Стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства як запорука його ефективного та стабільного функціонування / В.О. Ареф’єв // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 65–68.
4. Ареф’єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф’єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.
5. Баранецька О. В. Актуальні проблеми забезпечення фіскальної безпеки України та можливі шляхи її зміцнення / О. В. Баранецька // Економіка та держава. – 2016. – № 10. – С. 52 – 54.
6. Баранецька О. В. Аналіз бюджетотворення в Україні / О. В. Баранецька, Я. Г. Бучковська // Економіка та держава. – 2016. – № 8. – С. 79 – 84.
7. Баранецька О. В. Характеристика впливу чинників на фіскальну безпеку України / О. В. Баранецька // Ефективна економіка. – Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, 2016. – № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5094>.
8. Батенко Л. П. Управління проектами / Л. П. Батенко, О. А. Загородніх, В. В. Ліщинська. – К. : КНЕУ, 2003. – 231 с.

9. Белов В. Правовая охрана конфиденциальности коммерческой тайны / В. Белов, А. Полянский // Право и экономика. – 1993. – № 13–14. – С. 12–21.
10. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия: [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров // Режим доступа : <http://www.safetyfactor.ru>.
11. Біломістна І. І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І. І. Біломістна, В. Є. Хоречко. – Інноваційна економіка. – 2012 – С. 305–307.
12. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
13. Бойчик І. Економіка підприємства : навч. посібник / І. Бойчик. – К.: “Атіка”, 2002. – 480 с.
14. Васильців Т. Г. Інституційні аспекти формування економічної безпеки підприємства / Т. Г. Васильців, В. В. Бойко / Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. пр. – 2015. – № 26 (1). – С. 106–111.
15. Васькова Ю. І. Фінансова безпека підприємства – провідна складова економічної безпеки та засіб попередження кризи підприємств / Ю. І. Васькова // Наука й економіка. – 2015. – Вип. 1. – С. 230–234.
16. Вівчар О. І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін / О. І. Вівчар // Сталий розвиток економіки. – 2015. – №1(23). – С. 197–199.
17. Вівчар О. І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2016. – №2 (49). – С. 106–111.
18. Влияние энергетического фактора на экономическую безопасность регионов Российской Федерации / [Благодатский В. Г., Богатырев Л. Л., Башуев В. В. и др.]; под ред. А. И. Татаркина. – Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 1998. – 197 с.

19. Воробйов Ю. М. Фінансова безпека організацій рекреаційної сфери / Ю. М. Воробйов, О. Г. Блажевич // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – № 2. – С.12–19.
20. Галушак В. В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів / В. В. Галушак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – №4. – С. 810–813.
21. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия: подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков. – М. : Ось-89, 2006. – 208 с.
22. Гомілко Л. П. Оцінка фінансової безпеки підприємства / Л. П. Гомілко, Т. Ф. Косянчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 4, Т. 2. – С. 46–49.
23. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / К. С. Горячева; Київський національний університет технологій та дизайну. – К., 2006. – 174 с.
24. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98–102.
25. Демиденко С. Л. Особливості стратегічного аналізу середовища підприємства / С.Л. Демиденко // Ефективна економіка. – 2016. – № 9. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.
26. Демченко І. В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання / І. В. Демченко // Фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – №2. – С.43–46.
27. Демченко І.В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання: режим росту до документу: <http://www.nbuiv.gov.ua>.
28. Дикань В. Л. Стратегічне управління / В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, [та ін..]. – Київ: ЦУЛ, 2014. – 272 с.

29. Дикань В. Л. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / В. Л. Дикань, І. В. Воловельська, О. В. Маковоз. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – 266 с.
30. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
31. Доценко І. О. Механізм управління ризиками підприємницької діяльності в системі безпеки підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / І. О. Доценко. – Хмельницький: ХНУ, 2014. – 241 с.
32. Евдокимов Ф. И. Экономическая устойчивость предприятия как фактор его безопасности / Ф. И. Евдокимов, Е. В. Мизина // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія, Економічна. – Донецьк: ДонНТУ, 2001. – Вип. 37. – С. 16–25.
33. Економіка підприємства: навчальний посібник / за ред. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ. – 2000. – 528 с.
34. Економічна безпека підприємств: підручник / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. – К.: Алерта, 2011. – 704 с.
35. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство : монографія / [Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, Л.Я. Малюта та ін.] ; за ред. Б.М. Андрушківа. – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 424 с.
36. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський] ; за ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
37. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / Єрмошенко М. М. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – С. 23.
38. Занятость, безработица, служба занятости. Толковый словарь терминов и понятий. – М.: “Нива России”, 1996. – 288с.

39. Зубок М. І Економічна безпека суб'єктів підприємництва / [М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров] ; за заг. ред. М. І. Зубка. – К., 2012 – 226 с.
40. Как работают японские предприятия [Текст]: Сокр. пер. с англ. / Под ред. Я. Мондена и др.; С авт. предисл. Д.Н. Бобрышев. – М.: Экономика, 1999. – 261 с.
41. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9 (135). – С. 115–124.
42. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–26.
43. Клейнер Г. Б. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность : учебник / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – М.: ОАО “Изд-во “Экономика”, 1997. – 288 с.
44. Кріпак М.О. Формування оптимальної структури оборотних коштів в умовах ринкової економіки / М.О. Кріпак // Держава і регіони. – (Серія: Економіка та підприємництво). – 2007. – № 1. – С. 383–388.
45. Кужільна Л. К. Підходи до управління комерційним ризиком на підприємствах легкої промисловості / Л. К. Кужільна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №8(98). – С.103–107.
46. Кузенко Т.Б. Фінансова безпека підприємств / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. – Харків: ХНЕУ, 2010. – 300 с.
47. Кулініч І. О. Психологія управління / І. О. Кулініч. – К.: Знання, 2008. – 292 с.
48. Куцик В. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250–255.



49. Малик О. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Малик // Економіка: реалії часу: науковий журнал Одеського національного політехнічного університету. – 2016. – № 4. – С. 82–87. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No4/82-87.pdf>

50. Малик О. В. Концепція управління фінансовою безпекою підприємства / О. В. Малик // Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС: матеріали XII Міжнар. науково-практ. конференції (м. Хмельницький – м. Львів, 25–27 вересня 2016 р.). – Хмельницький: ХНУ, 2016. – С. 139–142.

51. Малик О. В. Методологія забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів / О. В. Малик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки: науковий журнал. – 2012. – № 4. – Т. 2. – С. 224–227.

52. Малик О. В. Показники оцінки фінансової безпеки підприємств: критерії та детермінантні характеристики / О. В. Малик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки: науковий журнал. – 2014. – № 5. – Т. 1. – С. 263–268.

53. Малик О. В. Сучасна парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов глобалізації та членства у СОТ / О. В. Малик // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки: науковий збірник. – 2014. – № 2. – С. 343–350.

54. Малик О. В. Формування механізму управління фінансової безпеки підприємства: дис... кандидата екон. наук: 08.00.04 / Ольга Володимирівна Малик. – Хмельницький, 2016. – 263 с.

55. Мартиненко М.М. Стратегічний менеджмент: підручник для студентів вузів / М.М.Мартиненко, І.А. Ігнатієва. – К.: Каравела, 2006. – 319 с.

56. Мартинюк В. П. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки / В. П. Мартинюк, О. В. Баранецька // Srpsko Razvojno Udruženje: Međunarodni naučni zbornik III. – Вацькі Petrovac, 2016. – S. 135 – 151.
57. Мартинюк В. П. Фінансова безпека: навч. посіб. / Мартинюк Володимир, Зволяк Ян, Баранецька Ольга. – Тернопіль: Вектор, 2016. – 264 с.
58. Механізми підвищення конкурентного потенціалу промислових підприємств : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук В. М. Нижника, канд. екон. наук, доц. М. В. Ніколайчука. – Хмельницький: ХНУ, 2014. – 347 с.
59. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Л. А. Могиліна. – Суми, 2016. – 24 с.
60. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
61. Морозова В.Л. Проблема формирования рациональной структуры оборотных активов “платежеспособной” организации / В.Л. Морозова // Экономический анализ: теория и практика. – 2007. – № 14(95). – С. 24–28.
62. Олексюк Т. В. Стратегія управління фінансовою безпекою підприємств машинобудування: теоретичний аспект / Т. В. Олексюк. – Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. Вип. 7. – С. 438–442.
63. Орлова В. В. Моделирование механизмов управления фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11 / В. В. Орлова; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 200 с.
64. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО “Бизнес-школа “ИнтелСинтез”, 1997. – 288 с.
65. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 21 с.

66. Підлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 “Економіка організації та управління підприємствами” / Н. О. Підлужна // НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2003. – 20 с.

67. Портнова Г. О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки / Г. О. Портнова, В. М. Антоненко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 345–355.

68. Предборський В. А. Економічна безпека держави: [монографія] / Предборський В. А. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.

69. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс]: закон України: [прийнято ВР 19 червня 2003 р. № 964 -IV]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15&p=1210875161043845>.

70. Радионов А.Р. Управление запасами и оборотными средствами в условиях рыночной экономики [Текст] / А.Р. Радионов, Р.А. Радионов // Финансовый менеджмент. – 2003. – №5. – С.66–76.

71. Радионова О. Методология нормирования, риски и надежность обеспечения запасами и оборотными средствами [Текст] / О. Радионова // Финансовый бизнес. – 2004. – №5. – С.15–34.

72. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н. Й. Реверчук. – Л.: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

73. Редченко К. Маленькими шагами к большому успеху: кайзен-костинг [Електрон. ресурс] – Режим доступу: Internet [http:// Kaizen\\_Costing.Htm](http://Kaizen_Costing.Htm).

74. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: Підручник. – Тернопіль: “Економічна думка”. – 2006. – 390 с.

75. Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита / Э. Соловьев. – М.: ЗАО “Бизнес- школа”, 1995. – 112 с.
76. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148.
77. Сулим М. В. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків / М. В. Сулим, О. С. Пенцак. – Львів : «Новий світ – 2000», 2011. – 330 с.
78. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія / О. В. Сусіденко. – К. : ЦУЛ, 2016. – 128 с.
79. Турило А. М. Удосконалення класифікації та визначення економічної безпеки підприємства / А. М. Турило, С. В. Капітула // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2007. – Вип. 222, Т.3. – С. 671–680.
80. Управління фінансово-економічною безпекою [О. А. Кириченко, С. М. Лаптев, П. Я. Пригунов, О. І. Захаров та ін.]; за ред. чл.-кор. АПН України, проф. В. С. Сідака. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – С. 13–112.
81. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення: монографія / [І. В. Журавльова, О. М. Ястремська, Л. О. Макаренкова, Т. Б. Кузенко, С. В. Добриньта ін.]; за заг. ред. к.е.н., проф. І. В. Журавльової. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 428 с.
82. Фінансова безпека підприємства: навч. посіб. / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 304 с.
83. Фоменко А. В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко-правової держави / А.В.Фоменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 182-184.

84. Хаванова М. С. Види фінансової стратегії підприємства / М. С. Хаванова // Вчені записки університету “КРОК”. Серія: Економіка. 2014. – Вип. 33. – С. 223–228.
85. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб: “Алетейя”, 2007. – 138 с.
86. Шталь Т. В. Дослідження становлення теорії стратегії / Т.В.Шталь // Вісник Донецького Національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган- Барановського. – № 3 (39). – 2008. – С. 163–169.
87. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / [В. С. Гусев, В. А. Демин, Б. И. Кузин и др.]. – (Серия “Учебник для вузов”; 2-е изд.)– СПб.: Питер, 2004. – С. 12.
88. Юридический энциклопедический словарь / Под ред. М. Тихомирова. – М., 2002. – С. 82.
89. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.
90. Aben J. Economie politique de la defense / J. Aben. – Editions Cujas, Paris, 1992. – 170 p.
91. Kukułka J. Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów/ J. Kukułka // Sprawy Międzynarodowe. – 1982. – № 7. – S. 34.
92. Olvey L. D. The economies of state safety / L. D. Olvey, J. R. Golden, R. C. Kelly. – Avery Publishing Group. – New York, 1984. – 404 p.